

LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · VOLNÁ MYŠLENKA ·

1909 GLASILO SLOVENSKE SEKCIJE SVOBODNE MISLI Julij-Avgust

Uredništvo in upravništvo Praga-Vinogradi, Češko. — Ponatis dovoljen le z označbo vira.

Naročajte in razširjajte

edino protikatoliško

poljudno znanstveno revijo

„SVOBODNA MISEL“

Naročnina za celo leto:

v Avstriji je - - - - - 3 K
za tuje dežele pa - - - - - 4 K

Somišljeniki, pojdite še z večjo vnemo na delo zoper Rim in katoliški jarem, kajti danes je na Slovenskem, z ozirom na klerikalno politično premoč, teptana svoboda, onečaščeno človečanstvo in zadrževan vsak svoboden pokret prosvetnega dela. Zatorej v boj za svobodo in napredek!

Naročnikom.

Z današnjo številko stopamo v drugo polletje III. letnika „Svobodne Misli“.

Ker moramo pri tej priliki poravnati stroške za prvo polovico letošnjega letnika, zato prosimo vljudno vse one naše naročnike, ki nam naročnine še niso poslali, da to store čim preje, ker le tako moremo uspešno nadaljevati protikatoliško propagando.

Opozarjamo še enkrat vse one, ki so si list naročevali, pozneje ga poslali pa nazaj (morda je to storila pošta sama, vsaj včasih je zelo sumljivo!), da nam poravnajo svoj dolg.

Ako se gode nerednosti na pošti s strani poštnega osebja, naznanite nam!

Upravništvo.**Drugi sestanek
slovenskih svobodomislecev**

se vrši

dne 5. septembra t. l. v Ljubljani

s sledečim vzporedom:

- I. Ing.C. Jekovec: **Morala Svobodne Misli.**
- II. JUC. Lotrič: **Razmerje Svobodne Misli k političnim strankam; organizacija slovenske sekcije.**
- III. Phil.C. Ivan Lah: **Svobodna šola.**
- IV. JUC. Kisovec: **Jugoslovanski krematorij.**
- V. **Slučajnosti.** (Predvsem glede akcije za izstopanje iz cerkve.)

Vabimo vse somišljenike zlasti cenj. zaupnike, da se tega zborovanja gotovo udeleže.

PROF. DR. FR. KREJČI:

L. N. Tolstoj, filozof.

(Konec.)

Omeniti je treba, da si je pridobil Tolstoj s tem istovetenjen verstva s filozofijo izborna vzgojevalno sredstvo za preprosto rusko ljudstvo, katerega povzdigo iz duševnega in gmotnega suženjstva si je postavil za svojo življenjsko nalogo. To globoko verno, ali zanemarjeno ljudstvo, katerega ogromna energija je vkljenjena v nedelavnost ravno pod pritiskom cerkve in države, je pristopno preporodnim idejam le s pomočjo tega, s čemur je tisočletno suženjstvo zlomilo in omračilo njegovo dušo. Tolstoj more govoriti k njim po njihovo: o verstvu, o bogu, o Kristusu, o svetem pismu: v staro posodo

vliva novo vsebino: to razumejo preje nego moderna gesla, pod katerimi pronica zapadna kultura v vrste preprostega ljudstva; razumejo ga in sprejemajo zarodke vzvišenih nraavnih idej, ki so zmožne držati na uzdi nizke nagone, da ne bi izbruhnili na dan z vse razdirajočo silo.

Tolstoj je dal s svojim naukom, s tem umskim verstvom pod firmo krščanstva, težišče Rusiji, tako da je v ljudskih masah ohranila ravnotežje pri nedavnih burnih otresih, pod katerimi je grozilo ogromni državi, da se zruši v svojih temeljih. — S tem je pokazal svetu, kaj pomeni njegov nauk tudi za ono ljudstvo, o katerem se pravi, da bi ga brez vere v čudeže, v peklenske muke in nebeško veselje — s celo vrsto duhovniških navodil ne bilo mogoče strahovati.

Socijalno in narodnostno vprašanje reši s prostro konsekvenco, ki jo izvaja iz načela humanitete, z enakopravnostjo in bratstvom vseh ljudi.

Odklanja vsako nasilje, ki je počenjajo sedaj privilegirane vrste na ljudstvu, toda tudi vsako nasilje, s katerim bi si hoteli stiskani priboriti svojih pravic — njemu se gnusi militarizem in revolucija. Ogorčeno nasprotuje onim, ki smatrajo vojsko za nujno zlo, in misli, da izbijajo zavedno mase svojim zatiralcem iz rok najsilnejše orožje, kadar se uprejo služiti vojake in moriti na povelje svoje brate — druge ljudi. Tolstoj hoče, da bi se premožni in mogočni sami odrekli svojim ugodnostim in da bi se družba uredila tako, da bi mogli vsi njeni člani pod enakimi pogoji živeti svoji blaginji. Ne misli, da bi se to zgodilo takoj, in ne zahteva, da bi, kdor je sedaj bogat, razdelil svoje premoženje ubogim, dobro si je svest brezpomembnosti takega koraka, s katerim bi se beda ne odstranila, zahteva pa, naj družba deluje k temu, da bi ne bilo mogoče kopičenje kapitala, bogastva in moči v enih rokah, da bi se delo cenilo kot delo in se ne delal razloček med gmotnim in duševnim, med grobim in nežnim delom. Skazuje delu čast in sovraži one, ki se sramujejo navadnega, ali za življenje neobhodno potrebnega dela in si dajo streči od drugih, četudi za denar. Pride čas, ko se bodo ljudje končno enkrat vprašali: „Čemu pa naj preživljamo in vzdržujemo vse te kralje, cesarje, presidente ter člane raznih zbornic in ministrstev, ako nimamo ničesar od njihovih shodov in govorov? Ali bi ne bilo bolje, kakor je priporočal neki pavliha, da si naredimo kraljico iz kavčuka? Zakaj imamo armade s svojimi generali, godbo, konji in bobni? Čemu pa so taki sodniki in državni pravdniki, ki v državljanskih zadevah ne odločujejo po pravici in v kazenskih zadevah sami dobro vedo, da so vse kazni zanič? Čemu so taki davkarji, čemu je duhovščina, katera že davno ne veruje več tega, kar ima pridigovati? Čemu so kapitali v privat-

nih rokah, ko bi mogli prinašati korist, ako bi postali skupna last? — In kader si ljudje predložijo ta vprašanja, se odločijo, da bodo prenehali vzdrževati vse te naprave, ker so postale nekoristne. Toda ne samo to, da se ljudje, ki vzdržujejo te naprave, odločijo odstraniti je: oni sami, ki zavzemajo ta mesta, bodo sočasno ali pa še preje prisiljeni odreči se jim . . . In kedaj se zgodi to? Ljudje sploh ne morejo vedeti, kdaj pride dan in ura kraljestva božjega, zato ker prihod te ure ni odvisen od nikogar drugega kakor ravno od njih. Odgovor je isti, kakoršnega je dal modrec, ko je na vprašanje mimo idočega: „je-li daleč do mesta?“ odgovoril: „Pojdi. Kako bi mogli vedeti, je-li daleč k onemu cilju, h kateremu se človeštvo bliža, ko ne vemo, kako bo korakalo k temu cilju človeštvo, od katerega je odvisno, ima-li iti naprej ali nazaj, ustaviti se, zadržati svoj korak ali pospešiti ga? Vse, kar moremo vedeti, je to, kaj moramo mi, iz katerih se sklada človeštvo, delati, in to, česa ne smemo delati. In to vemo vsi. Treba je samo, da bi začel vsak delati to, kar delati moramo, in nehal delati to, česa delati ne smemo.“

In vse to, kar moramo delati, je izraženo v zapovedi ljubezni do bližnjega, ki jo formulira Tolstoj po besedah evangelija:

Ne zoperstavlajte se hudemu s hudim.

Ta stavek obsega vso filozofijo Tolstojevu in s tem stavkom je mogoče izraziti celo njegovo osebnost. Kakor je izrek: Življenje je istoветno s hrepenenjem po blaginji, izhodišče in temelj njegovega svetovnega nazora, tako je izrek: „Ne zoperstavlajte se hudemu s hudim“ višek praktične filozofije, izvirajoče dosledno iz svetovnega nazora. In kakor imponira oni izrek s svojo resnično preprostostjo, tako se žari izrek „Ne zoperstavlajte se hudemu s hudim“ v svoji nraavni vzvišenosti, katere ne morejo zadeti napadi in poniževanja onih, ki jim Tolstojevi nazoru o preustroju družbe niso po volji in se že boje silnega njihovega vpliva na ljudske mase. Ti skušajo z blatenjem tega nraavnega načela, v katerega širjenje je osredotočil Tolstoj vso energijo svoje starosti, oblatiti cel njegov nauk in opravičene njegove težnje naslikati pred izobraženim svetom kot izliv prenapetih, bolno razburjenih možgan, ki mu je moremo oprostiti le z ozirom na njegovo umetniško slavo. Načelo „Ne zoperstavlajte se hudemu s hudim“ je baje neizvršljivo a kdor bi je skušal udejeviti v sedanjih razmerah, odprl bi pravzaprav vrata zlu, zli ljudje bi mogli brez kazni počenjati svoje hudobije in si na škodo drugih prilastiti vse, kar more življenje nuditi; to bi vedlo k popolnemu prevratu vsakega reda in pravičnosti. To načelo sili baje človeka odreči se načelu samoobrambe, čemur se upira v vsakem človeku nagon k samoobrambi; krivica in

nasilje bi triumfiral, ker ne bi imela v odporu ponižnih priznavalcev tega načela nobene ovire i. t. d.

Toda to je premissljeno in po priliki zlomiselnost omalovaževanje teh besed. Načelo „Ne zoperstavljajte se zlemu z zlim“ je mišljeno kot protiva starozakonskemu načelu „Oko za oko, zob za zob“, temu surovo egoističnemu načelu, ki je izraz nizke maščevalnosti in ki pravico zamenjuje s terorjem. Tako je mislil Kristus, katerega besede se čitajo v evang. Mat. V. 38, katere so pojasnile Tolstoju smisel krščanskega npravnega zakona, in tako je to vedno mislil tudi Tolstoj. Smisel zapovedi „Ne zoperstavljajte se zlemu z zlim“ je: ne ravnati se po načelu vračila in maščevanja, ampak po načelu ljubezni in odpuščanja; ali tudi ne zoperstavljati se zlemu v obče, ampak zoperstavljati se mu z ljubeznijo, ne pa z počenjanjem novega zla. Primerjajte posledice obeh načel in uvidite takoj, katero prinaša človeštvu več dobrega in katero prispeva k ublaženju značaja, poglejte na npravn razvoj tako v stikih poedincev kakor v stikih družabnih celot, in uvidite, da vede ta razvoj res od surovega egoizma, katerega izraz in sankcija je načelo starega zakona, k humaniteti, katere izraz je zapoved Tolstojeva, ter da je kljub vsemu smešenju načelo „Ne zoperstavljajte se zlemu z zlim“ v mnogih slučajih zahteva npravnosti in družabne dostojnosti. Načelo „Ne zoperstavljajte se zlemu z zlim“ je izraz zakona humanitete za te, katere žene krivica k maščevanju, in to pomeni obsodbo revolučnega nasilja; in da je Tolstoj z propagiranjem tega načela ravno Rusiji veliko koristil, to se je pokazalo v poslednji dobi.

Z npravnega stališča je načelo „Ne zoperstavljajte se zlemu z zlim“ nedotakljivo in Tolstoj se ne more vsled tega, da je zagovarja, v nobenem oziru ničesar očitati, razum morebiti to, da je v preveliki gorečnosti izvajal iz njega enostranske konsekvence. Enostranost konsekvenc je seveda logična hiba, in dobro je, pokazati jo; ali logična hiba je pa tudi, na podlagi take enostranosti odklanjati celi princip. Na enostranosti pri možeh takega pomena, kakor je Tolstoj, moramo gledati drugače nego na enostranost povprečnih ljudi in tudi nadpovprečnih, pri katerih je to slabost značaja, ker je ne odvaga ničesar drugega, kar bi moglo človeštvu koristiti. Enostranost velikih mož je izcrpana z nedostatkom one dobrote na družbi, s pretiravanjem katere so postali ravno enostranski. Enostranosti in z njo spojene premissljenosti velik mož je treba, da bi ideja, princip, za katere se bore, tem bolj jasno, recimo bolj kričeče stopala pred oči in zbudjala tako pozornost. Spraviti potem stvar na zlato srednjo pot, k temu zadostujemo tudi mi mali ljudje, če se le tu. Nasprotnikom so seveda takele enostranosti dobro došel predmet za njihove

napade iz razumljivih razlogov in tako lete tudi na Tolstoj očitania te vrste.

Najbolj se mu očita enostransko, ozkosrčno baje in naravnost filistrsko naziranje o znanosti in umetnosti, in priznati se mora, da si je ravno s tem nazorom Tolstoj največ škodoval v očeh onih krogov, ki delajo javno mnenje v umetniškem in literarnem svetu. Nočem o tem obširneje govoriti — tudi jaz bi ne podpisal vsega, omenjam pa, da ost Tolstojeva kritike ni naperjena proti znanosti in umetnosti kot takima, ampak proti načinu njih gojenja v sedanjosti in vprašam popolnoma splošno: Ali je s tem, kako se gojita v naši dobi znanost in umetnost, res popolnoma v redu? Ali ne padajo očitania tudi od drugih strani — Schopenhauer — Wagner — Nietzsche —? Ali je na pr. to resnična resnica, da se ima znanost gojiti le zavoljo znanosti? In ali res nima umetnik ljudem nič drugega povedati kakor: pogledajte no, kako imenitno sem to izvedel? ali Vam ugaja to? Tolstoj zahteva od znanosti, da naj služi življenju, in od umetnosti, da naj vzgaja in povzdiga ljudstvo in da naj kasta učenjakov in umetnikov ne izvaja iz svojega poklica pravice na bogve kako vzvišenost nad delavnim ljudstvom in da naj se ne odteguje izpolnjevanju konsekvenc npravnega zakona tudi v svojem življenju. V tem ima prav.

Ne ustavljajmo se pri Tolstojevih enostranostih, te mu ne morejo vzeti njegove velikosti; nas naj ta velikost navduši za ideal, kateremu je posvetil celo življenje. Njegova velikost nima drugih poniževalcev razun takih, ki so sovražniki humanitete, zato ker se z doslednim izvedenjem tega načela čutijo ogrožene v svojem privilegiranim stališču, katero zavzemajo v sedanji družbi na škodo drugih. Ti so zalučali na Tolstoj prokletstvo in po njih lahko merimo, kaj je storil Tolstoj za uresničenje tega načela in za blagor človeštva. Tolstoj je proklet od cerkve, proklet od oficijalne Rusije, od ruskih černosotenskih nacijaonalcev, proklet od revolucijonarjev, proklet od pevcev himne „das Vaterland muss grösser sein“ — od samih takih, ki so zagovorniki pravice močnejšega in raznih modifikacij družabnega egoizma. — Ni lepšega izpričevala za izdatnost njegovega dela v prospeh napredka kakor so ti izbčevalni dekreti. Da, Tolstoj je mož napredka in s tem še le postaja moderen apostol humanitete in s tem dobiva njegovo slovanstvo pomen tudi za nas.

Smo v hudem boju za svoj narodni obstanek in instinktivno smo črpali hrabrost k boju, ki smo ga še pred kratkim bojevali skoraj „brez upa zmage“, iz zavesti plemenske sorodnosti z mogočnim narodom ruskim; bila je to iluzija, dokler smo upali v oficijalno Rusijo in v ognjevite govore Slavjartofilov — nočem o tem dalje govoriti. Toda Rusija, v katere imenu govori Tolstoj, nam daje porošstvo za izpolnitev naših

nad s svojo težnjo po uresničenju ideala humanitete. V tem edino je naša rešitev in Tolstoj nje prorok. Nam veljajo njegove besede: „Vaša rešitev je v Vas.“

Nemec Bierbaum, ki sem ga že omenil, se obrača, poklonivši se umetniški velikosti Tolstojevi, proč od njegovih humanitetnih stremiljenj z zaničljivimi besedami: mi zanj ne maramo, nam sveti solnce Goethejevo. Glejte, tu imate poleg sebe in proti sebi dušo germansko in dušo slovansko; tu vidite motive, ki stopnjujejo germansko samozavest, izvirajočo iz zavesti fizične moči, do zaničevanja drugih narodov, in nasproti temu motive, kateri vedejo fizično enako močno, morebiti celo močnejše Slovanstvo k priznanju enakovrednosti in ravnopravnosti vseh. Onim, ki kriče: „Das Vaterland muss grösser sein — Seid hart!“ . . . (toda nam zvene te ljubeznive besede še sedaj po ušesih), je seveda velikost Tolstoja, apostola humanitete, zoperna. — Njim sveti solnce Goethejevo! — Mi priznavamo velikost te postave, mi pa vemo, da se velikost Goethejeva prav dobro zлага z velikostjo Tolstojev, vemo pa tudi, da toplota žarkov tega solnca ni prodrla do onih nižin, kjer se zvišajo v onemoglem boju za priznanje človeških pravic vrste izobčencev, in da pušča v brezupnosti zatirane narode. Na ušesa velikega Goetheja še ni udarjal krik zatiranih vrst, socialno in narodnostno vprašanje se takrat ni oglašalo v celem svojem obsegu in Nemčija sama je bila v stanju, v katerem ni bilo vzroka k izbruhom ponosa in ošabnosti. Zato pravimo: nam sveti solnce Tolstojev, v katerega žaru in gorkoti vzide blagor vsemu človeštvu.

Slovensko vprašanje.

Nič ni tako karakterističnega, tako značilnega za čas, kakor njegove knjige. One so znamenje sočasnega življenja, mišljenja, hrepenjenja, sočasnih smerij, smotrov, bojev, znamenje napredka in propada. Zato so tudi knjige na svetu, ki so odločilne za celo dobo, ki prinesejo preobrat, knjige, ki tvorijo mejo med preteklostjo in bodočnostjo . . .

Tako sem nekega jutra prejel dve knjigi: Masarykova „Česká otázka“ (Češko vprašanje) in slovensko „Velik moment“. Bil je morda slučaj, da sta približno obe ob enem izšli in slučaj je bil, da sem prejel obe v jedno jutro. Morda bi ne bili nobeni dve knjigi tako zmožni podati jasen pogled v kulturne razmere na Češkem in pri nas.

Masarykova „Česká otázka“ je izšla sedaj že v drugi izdaji. Prvič je izšla pred trinajstimi leti. Takrat je nastopila mladočeška stranka ono svojo pot navzdol, ktere konec vidimo v današnjih časih. Veliki mislec Masaryk — ki je

pri nas bolj znan po raznih psovkah Don Kišot, framason, ateist i. t. d. nego po svojih svetovnoznanih delih — on je že takrat spoznal, kam pojde pot bodočnosti, zato je napisal „Češko vprašanje“ in „Naša sedanja kriza“, ki je izšla letos skupno s „Češkim vprašanjem“ v eni knjigi. Toda ljudje niso hoteli verjeti, Masaryk je izstopil iz mladočeške stranke in osnovala se je nova kulturna t. zv. češka napredna, realistična stranka, ki je stopila na pot dela za Masarykom ter je zbrala na svojem polju najboljše češke kulturne delavce.

„Česká otázka“ je torej pred 13 leti pomenila preobrat v češkem kulturnem življenju in danes, ko so razmere težke, nejasne, politične sile razbite, je bila potrebna druga izdaja kaj je bil namen tej knjigi?

Predvsem izčistiti nazore, podati jasne pojme: iz zgodovine in sedanjosti poiskati smisel narodovega življenja, določiti cilje in določiti stališče napram državi. Kakor išče odrastli človek, ko predela burao mladost, smisel svojega življenja, tako si mora kulturni narod skušati biti na jasnem: od kod, kod, kam! Pogledati mora v pravi luči svojo mlado zgodovino, premeriti mora svojo dobo ter si jasno določiti svoje razmerje do razmer in sosedov.

„Pred petnajstimi leti,“ pravi Machar, „je bil češki človek duševna konfuzija, zmes, zmešnjava. V pondeljek smo delali ovacije Riegru s slavoklici Palackemu in Havličku, v torek smo odkrivali spomenik jezuitu Balbinu, v sredo smo leteli v Huhle pretepat nemške študente, v četrtek smo imenovali kneza Schwarzenberga in Lobkovicu po celem Češkem za častne člene, v petek smo volili Klofača, Choca in Fresla in po volitvah smo razbili okna Riegru in ‚Nar. Listom‘, v soboto je češko dijaštvo klerikalno in radikalno izrazilo Masaryku svojo nezaupnico in mu razbilo predavanje, v nedeljo pa je prišel vrhunec celotedenske konfuzije: na volilnem shodu je govoril staročeh, mladočeh, klerikalec, radikalec, realist in soc. demokrat in poslušalci so ploskali vsem.“ — Dobro pristavlja Machar: „V pondeljek smo bili potomci Taboritov, v torek narod Komenskega in Čeških bratov, v sredo smo bili Cirilmetodisti, v četrtek ateisti, v petek pravoslavni s češko bogoslužbo, v soboto filosemiti in liberalci, v nedeljo katoliki navdušeni za belogorske mučenike . . .“

Recimo, da je v marsičem še danes mnogo jednakega in podobnega — vendar je mnogo ooljšje: pojmi so se zjasnili, pogled poglobil, jasnost v vprašanjih je večja, oogovori odločnejši. To je znamenje napredka kulture, znamenje, da je narod rešil svoje vprašanje, ali da je vsaj na potu, da ga za vselej temeljito razreši. In zdaj pogledjmo k nam na Slovensko! Kaj bi tam rekli o nejasnosti, zmesi, konfuziji.

Masarykova „Česká otázka“ je knjiga, ki jo čita vsak inteligent z velikim užitek. O nji se je po pravici pisalo: Mogoče je iti z Masarykom, mogoče je iti proti njemu, toda nemože se je izogniti problemom, ki jih je on narodu postavil pred oči. — Knjiga je tudi za nas zanimiva, razrešuje in objasnjuje mnogo splošno ku turnih vprašanj in mnogo slučajev, ki so nam s Čehi skupni. Namesto nadaljnjih izvajanj s posebnim ozirom na naše žalostne razmere, navajam tu rajše nekaj odstavkov iz te krasne knjige:

„Zgodovina je res učiteljica življenja in nam mora biti še bolj nego drugim. Tudi je bila, ampak glavna učiteljica življenja je sedanost, življenje samo. Ne smemo tajiti, da se zdaj bolj, nego je treba, odvrčamo od sedanosti v preteklost in v tej jednostranosti se skriva važna nevarnost za narodno stvar. — Zlu se moramo ustavljati vedno in povsod, ampak dosledno in prav v korenu. Ko bi t. zv. dobri in pridni ljudje ne bili pravzaprav lenuhi, bi slabih ljudij že ne bilo. More se prigoditi vsakemu človeku, da se mora proti nasilju braniti z železom, ne samo z delom in umom. Tudi češki narod bi storil isto, ko bi mu kdo stregel po življenju. Ampak tega ravno ni — besede o grobu i. t. d. so smešne in ponižujoče fraze. Naš narod ima v konstitucionalizmu, čeprav nepopolnem, toliko svobode, da nima vzrokov k nasilni taktiki. Zato je danes klic po delu, po drobnem delu tako opravičen, potrudimo se sami in ne čakajmo, da bi za nas delala in skrbela dunajska vlada in drugi. Je velika nesreča, da smo navajeni toliko pričakovati od vlade in pustimo v nemar svoje delo. To je ta skrajni politični liberalizem, ta nesrečna vera v policijo. Pripomogli so k temu naši buditelji, posebno Palacký s svojo zgodovino. Je zelo usodna zmeta misliti, da je cela naša zgodovina stalni boj z Nemci in vlado — tako majhni nismo bili in nismo. Razvijali smo se tudi pozitivno, naš razvoj ima tudi svojo lastno vsebino, ki v nji antagonizem proti Nemcem igra veliko ulogo, vendar podrejeno. V tem in to je zelo važno vprašanje — se razločuje realizem od Palackeja in Havlička in od sedanjega trenutnega politiziranja. To je zahteva absolutno aktivne in pozitivne politike; osmelimo se že enkrat sami biti malo večji, nismo tako majhni, kakor to trobijo rodoljubna godala nam in drugim.

Kdo nas ovira voditi v naših občinah tako upravo, tako vzorno, da bi se moral čuditi cel svet? Zakaj ne dajemo centralni vladi zgled, kaj bi morala ona delati? Tudi v tem oziru je notranja politika naša lastna in prva naloga; mi pa se preveč oziramo ven in pričakujemo od vlade to, kar bi morali sami storiti. Naša politika trpi na praznosti. — Naša politika mora biti, kakor povsod drugod položena na glo-

boko in vsestransko kulturno delo, mora biti praktična uporaba politične in splošne izobrazbe. A te izobrazbe ni bilo in je še ni. Češki politiki morajo, kakor je že Palacký zahteval, znati za narodno stvar porabiti vse pridobitve vedno rastoče moderne vede. Ni res, da naša politična nepopolnost tiči samo v značajih — tiči, ampak nič manj tudi v pomanjkanju izobrazbe, v pomanjkanju določnih in trdnih nazorov. Danes mora vsaka uspešna politika biti socialna in k temu je treba več, nego znamo do zdaj. Nejasnost in nestalnost osnovnih pojmov je dedščina reformacijske dobe — že v reformaciji smo trpeli na tej neduhi in trpimo še zdaj in danes. — Samostojnost ne drži in ne reši nobenega naroda, narod si mora vzdržati samostojnost. Reši nas nrvnost in izobrazba, tudi politična samostojnost je le sredstvo pravega narodnega življenja — izgubili smo jo, ko smo začeli kot narod nrvno živeti.

Humanitetni ideal zahteva, da sistematično, povsod, v vsem in vselej bojujemo proti zlu, proti lastni in tuji nehumaniteti, proti nehumanitetni družbi, proti njenim posvetnim, cerkvenim, političnim in narodnim organom. Humaniteta in sentimentalnost, ampak delo in zopet delo . . .

Ni dvoma, da romantizmu naše dobe ta klic po neprestanem in doslednem delu ne zado- stuje. Kaj nismo narod Žižkov in Prokopov? Smo, ampak tudi Husov in — Komenskega. Je dobro, ako radi gledamo nazaj v našo slavno preteklost, toda moramo jo tudi razumeti, prav razumeti, ne smemo iz nje črpati samo navdušenja, ampak tudi nauk.

V Žižki in Taboritih imamo sploh — o tem ni dvoma — češki tip. Žižka, to je kri naše krvi, kost naše kosti, da Žižka to smo mi — toda tudi Hus, Komenski in Češki bratje so češki tip in kot uči zgodovina, trajnejši in bolj razširjen tip. Smo torej narod Žižkov in Prokopov, ali Husov in Komenskega? Sami čutimo, da je oboje nemogoče biti, zato hočemo to dvoje nasprotij v sebi poravnati. Toda ne posreči se nam to, zato ta polovičnost karakterjev; niti Taboriti, niti Bratje . . . Tudi v sedanjem našem propadu vidimo omahovanje med tema dvema ekstremi in karakterji, politika zadnjih let je naravnost kopija — ampak slaba, neposrečena, malenkostna — naših velikih prednikov. Skrajnost med Taboriti in Brati je razumel že Rokycana in je dal izraz temu svojemu spoznanju, ko je molil: Daj nam, mili Bog, sredo zadeti . . .

Kdo ne sliši vedno pravilo o zlati srednji cesti, ki je je ravno baje nam, Čehom, tako potrebno? Toda to je žalostno in slaba bo z nami, če se bomo po njem ravnati; kajti pomeni na vse zadnje le to, da omahujoči med dvema skrajnostmi, poučeni po britki skušnji iščemo na konec le v svoji negotovosti in ne-

odločnosti sredo. — Ne zlato sredo — ampak vspešno moramo spojiti obe lastnosti v višji duševni jednoti, in vzrastejo nam značaji, ki bodo plamteli v pravi, delavni ljubezni. To ne bo sentimentalna, romantična ljubezen, ampak ljubezen silna, stalna, zlata, mehko ko zlato in vendar iz čistega, jednostavnega kova.

Ta nestalnost in nepopolnost našega značaja ne tiči samo v pomanjkanju trdne volje in nestalnosti ciljev, ampak še posebno v nestalnosti in nedoslednosti nazorov. Že naši očetje so grešili proti svetemu duhu: ostali so na pol poti in so svoje brate, ki so delovali za dosledno izvedenje reform, potlačili; zato so bili sami kaznovani in kaznovan je bil cel narod.

Na pravi način so začeli Hus in njegovi predhodniki pridigovati npravno in versko popboljšanje, nauk jim je bil brez pomena, ali bil jim je le postranska manj važna stvar. Cel češki narod je stal v boju za npravno prerobjenje, za svobodo vesti v npravnem in verskem oziru. Zaradi teh npravnih in verskih zahtev je prišel Hus in cel narod v konflikt z Rimom, z največjo avtoriteto življenja.

Dasi je bilo opravičeno polagati važnost na življenje, vendar je huzitizem storil napako, ker ni razumel, da novo življenje potrebuje tudi novega nauka. Naj bo ta nauk življenju podrejen, ampak biti mora, kakor življenje: določen, dosleden. V tem je bila slaba stran Husa in njegovih naslednikov, nedosleden in nedoločen je bil Rokycana, tak je bil cel utrakvizem — nomen omen. *Kjer ni doslednosti in določnosti, tam postane misel omahljiva, družba razpada na stranke in frakcije, in nazadnje pride npravni propad, kajti ni npravnosti brez trdnega prepričanja.* Tako je tudi huzitizem, ki je bil začel z npravno reformo, končal v npravnem haosu. Novoveški francoski zgodovinar ga dobro karakterizira z besedami: *Zmešnjava programov in nejasnost idej sta imeli za posledico lahke značaje, ki so skrbeli samo za svojo gmotno korist, ki so se z vso silo bojevali za malenkosti in temu je sledilo oslavljenje narodnega čustva.* (Denis, Konec samostoj. češke 137.)

Tako torej piše Masaryk. S kritičnim očesom premotriva razmerje svojega naroda napram preteklosti, napram sedanjosti, razmerje do sosedov, do Slovanov, do tujcev, razmerje napram državi, cerkvi in svetu, napram prosvetnemu gibanju in klerikalizmu. Že stari grški modrec je rekel: daj mi točko, kjer naj stojim in premaknem ti svet. Jednako more s silo obvladati razmere le narod, ki ve kje stoji, ki ima jasno stališče.

Poskus najti to stališče je napravil Masaryk in ako se vsi v vsem ne bodo z njim strinjali, je storjen vendar korak k rešitvi češkega vprašanja. Mi tega koraka še nismo storili, zato veljala nam iste besede, kot jih je zapisal Denis

v „Koncu češke samostojnosti“ o zmešnjavi programov in nejasnosti idej. Zato vidite n. pr. one polovičarske značaje, srečujete ljudi z nestalnimi nazori na vseh potih, na vseh krajih; ne vemo, kam hočemo; kaj hočemo od tod naši minimalni uspehi.

Zato nas spravi v zadrego vsak jubilej, vsaka slavnost, ki ima biti več nego zbirati denar za spomenik. Enkrat nas preseneči reformacija, drugič Ilirija in mi ne vemo, kam z nimi. Nismo si še ujasnili svojega razmerja napram preteklosti, napram naši zgodovini, napram cerkvi in državi, napram prijateljskim in sovražnim narodom. Od tod vsa naša nestalnost, omahovanje, in posledica tega — propad. Da čas je, da se zavemo, kaj in kako je z nami. To nam ravno kaže „Velik moment“.

Avtor te knjige je neznan, neki J. U., ampak to je vse eno, kdo je pisal, povedal je vse, kar se da o nas povedati. On je nekako rešil slovensko vprašanje: kratkoma je povedal: klerikalizem je zmagal, naš čas je tu, slovensko vprašanje je rešeno. Torej našel se je mož.

Kadar bereš klerikalne stvari, je najboljše, da bereš vse narobe, pa bo približno ravno prav.

Knjiga se imenuje n. pr. Velik moment, politično razmišljanje ob veselem preobratu v deželi kranjski. — Vremena Kranjcem bodo se zjasnila. Zdaj je najboljše, da vzameš oni logični kvadrat a, e, i, o, in potem preobračaj:

Mala doba, politično razmišljanje ob žalostnem preobratu v deželi kranjski. — Vremena kranjcem bodo se stegnila. (N. B. kadar klerikalec citira Prešerna, je treba tudi Prešernov verz preobrniti kajti, ko bi bil Prešeren vedel, da se bo v njegovi domovini čez 100 let tako „zjasnilo“, bi bil gotovo drugače prerokoval.) Kadar torej klerikalci govore o zmagah i. t. d., to moramo razumeti kot propad, kadar govore o sreči naroda, vedimo, da je zelo nesrečen narod, ki mu je klerikalizem sreča. Ko sem nekoč agitiral kot klerikalni agitator, za klerikalnega poslanca, mi je rekel neki mož, ki ni imel višje izobrazbe, pri tem pa vendar vedno resno in premišljeno sodbo: „Povejte mi en narod, ki mu je klerikalizem prinesel slavo in srečo? Ali se nasprotno ne kaže slava in sreča vsakega naroda ravno v tem, v koliko je že zmagal nad klerikalizmom?“ Pregledal sem zgodovino in sedanjost, premislil sem stvar v globljini in postal me je sram. Stopil sem na pot dela, ki vodi narod k slavi in sreči, na pot boja proti klerikalizmu. — Velik moment je nazval J. K. oni trenutek, ko je klerikalizem zmagal s svojo organizacijo nad neorganiziranimi naprednimi vrstami. Za klerikalce je to bil gotovo velik moment, kajti v današnji dobi jim je že težko tako zmagati, kakor pri nas, ker je narod majhen in je kultura zaostala. Ta narod si

je izvolil klerikalizem, da na njem proizvaja svoje poskuse.

Pisatelj Velikega momenta smatra slovensko vprašanje za rešeno. Kranjska je naša in sedaj hajdi še na periferijo, vse mora biti naše. Pred liberalci ga ni strah, pravi, da so med njimi tudi ljudje, ki imajo dobro voljo. In res je kmalu prinesel napredni slov. list članke, kakga pomena je krščanska vera za Slovence.

Da, to je bilo, kar je klerikalizmu pomagalo do zmage: nejasnost idej, nestalnost programov, nedoločnost, negotovost. Ni še rešeno slov. vprašanje, ampak rešiti ga je treba, kajti ista negotovost in omahovanje je tudi vzrok naše narodne slabosti, odpadanja, umikovanja na narodnih mejah. Zato se naprednih nasprotnikov klerikalci ne boje, pač pa radikalcev in soc. demokratov. Slabši liberalci, tako meni J. K., bodo prestopili h klerikalcem — to se je v mnogem tudi zgodilo — oni hujši pa k soc. demokratom. Torej sta samo dve bojni vrsti. Gospodarski boj je dobojevan, pride sedaj verski, kulturni boj. V „Svobodni Misli“ se ta boj organizira. Tako pravi J. K.

Ima prav. Hočemo verski in kulturni boj in zbiramo svoje sile, kajti smo prepričani, da je veliki moment, t. j. zmaga klerikalizma, le znamenje naše male dobe, da je to propad in nazadovanje, da je to posledica negotovosti, nejasnosti, nepoznanja slov. in nar. vprašanja. Nismo narod z veliko zgodovino, ampak kar imamo zgodovine, govori proti temu, da smo klerikalni narod, da celo tako klerikalni, da drugod pišejo omagani nazadnjaki: „Slovenia doct.“ (Slovenska uči.)

Toda kar je bilo mogoče pri nas, ne bo mogoče drugod, poraz na Slovenskem od klerikalne strani uči samo, da sledi kulturni in narodni propad nejasnosti o idejah in nestalnosti v programih, kakor je to zapisal Denis. Tako lahka ne bo zmaga nikjer, kakor je bila pri nas, kajti danes ne najdete naroda, ki bi se postavil proti lastnemu „Sokolu“, ter šel proti lastni obrambni organizaciji, to je mogoče le v deželi kulturnega propada, tam kjer je nejasnost idej in nestalnost programov.

So danes še neklerikalni elementi v našem narodu, zbrali bomo te sile in bojevali se bomo proti oni črni sili, ki je v velikem momentu zmagala. Je to sicer zmaga le na videz, toda je daleko sežnega pomena pri nas, kjer je pomanjkanje značajeve prav tako veliko, kakor je velika zmešnjava nazorov in načel. Zato moramo delovati na to, da se reši slovensko vprašanje s pravega stališča in da na to podlago zastavimo svoje delo.

Rekel sem že, da mi nismo imeli in nimamo politike, ki se dela s kulturo in ki dela (tvori) kulturo. Nimamo kulturne politike in to je bilo prvi in glavni vzrok našega propada. Kulturna politika pa je nemogoča brez

jasnosti idej, brez stalnosti programov, brez dela v tem smislu.

To kulturno delo potrebuje naših duševnih sil in gmotnih žrtev; voditi nas mora idealna navdušenost, trezna prevdarjenost in — jasen cilj. To je praktična pot k rešitvi onega slovenskega vprašanja, ki je nekaterim danes neznano, temno, nerešeno in zato naravnost, neljubo, drugim pa je to vlada klerikalizma, oz. živ zglede svetlu, kako se lahko zavlada nad narodom, ki sebe ne pozna.

Danes je t. zv. naprednjaštvo svobodomiselstvo i. t. d. pri nas nejasen pojem, v mnogem sovražen in neprijeten, ker se ga je malo premišljalo, še manj razumelo, toda mnogo zlorabljalo. Tudi mi smo bili v soboto svobodomisleci, v nedeljo smo nosili nebo pri procesiji, v ponedeljek smo bili liberalci, v torek smo iskali stikov z župniščem, v sredo smo hoteli biti socialisti in agrarniki, v četrtek smo slavili Trubarja, v petek smo iskali izhoda v lepih besedah i. t. d. Zmešnjava! In to je bila vzgoja značajeve, mladine, to je imela biti pot boja! Zato smo podlegli.

Klerikalizem slavi veliki svoj moment, ter stavi spomenike ad perpetuam rei memoriam. Mi pa, ki nam je mar kulture in napredka naroda, moramo iti *odločnejšo in neomahljivo svojo pot* ter moramo dali obliki vsebino, *napolniti moramo ono prazno življenje svobodomiselstva*, ki se je doživelo doslej!

Treba je jasnosti v ideji h, stalnosti v programih, doslednosti v življenju. Le to more nam *vzgojiti dobre značaje, trdne delavce, popolnejše ljudi.*

„Osveta naj slovanska — ljubezen bo krščanska,“ pesnikuje J. K. Ljudje, ki so po velikem momentu zavladaali po Slovenskem, govore tudi o prosveti kulturi in o Slovanstvu. Kako mislijo z prosveto, kaže prosvetno delo izobraževalnih društev, o kulturi pričajo razni listi in nastopanje napram učiteljem, o slovanstvu njihovom pa pričajo razni drugi slučajji: na Dunaju n. pr. se gre skupaj z Axmannom et cons., ki odrekajo pravico češkim šolam, na Velehradu, pa se govori o češko-slovenski vzajemnosti, potem se navdušujemo za Poijake, ker so verni katoličan, ter branimo mladini v Prago, ker je to najbolj slovansko mesto.

Da, je težava s prosveto kulturo s slovanstvom etc., ko je vedno in povsod prvo in glavno — Rim.

Istotako je težko glede meje, kajti čemu je nam Slovenec, če ni klerikalec ev. zvest katoličan? Boljše je, če je naprednjak, da je Nemec, manj škoduje.

Da, knjige so pravi simptomi dobe. „Česká otázka“ in „Velik moment“ ali veseli preobrat v deželi kranjski! Kakor jasno pokažeta ti dve knjigi, kje smo in kam gremo, oz. kam bi morali iti. Iz Masarykove knjige vid mo to direktno,

iz naše indirektno oz. po onih logičnih preobratih.

Mi vemo, kako in kam: jasnost idej, stalnost programov, doslednost v življenju; jednotnost značajev, neomahljivost in neupogljivost; poznanje slovenskega vprašanja, rešenega na podlagi naše zgodovine in naše sedanjosti; jasen cilj: dvigniti narod na višjo kulturno stopinjo samostojnosti, svobode, napredka. K temu vodi naše delo in v svesti si, da vršimo kulturno delo, da odkrivamo luč k pravi rešitvi slovenskega vprašanja, moremo tudi upati na zmago bodočnosti.

Cerkev ožigosana.

Dne 6. jul. je izjava Rev. Loomis Black, župnika 1. vesoljne cerkve v Troy, N. Y., veliko pozornost zbudila, s katero se je svoje službe odpovedal, da se socializmu popolnoma posveti. — Predstojništvo cerkvene občine, si je mislilo moža, kateri velja za najbolj popularnega pridigarja, s tem priklopiti, da mu je hotelo plačo podvojiti, toda Black je ostal stanovit pri svojem sklepu ter rekel, da ne bo nikdar več na propovednico kot duhovnik stopil.

Bivši župnik se je, za opravičevanje svojega koraka, sledeče izjavil:

„Jaz sem ta korak storil, ke sem sprevidel, da cerkev absolutno ničesar ne stori, da bi kakšen vsakdanji problem rešila. Naj se vzame n. pr. gibanje v prilog vesoljnega miru. Cerkev se ne izreče ne za mir, ne nasprotno za uveljavljenje svetovnega miru; v temperenčnem gibanju zavzema ona takisto dvoumno stališče in ona se vzdržuje ravnodušno napram občni korupciji in proti neizvedbi tozadevnih postav napram bogatinom. Glede socialnih problemov zastopa cerkev stališče deloma svetohlinsko in deloma zelo omahljivo in napram problemu delavstva ne zavzema prav nikakoršno stališče.

Cerkev niti najmanje ne misli, da bi svoj upliv rabila v prilog navadnega ljudstva in v obrambo presegov mogočnejšev. Denarni ljudje odločujejo stališče, katerega ima zavzemati cerkev napram vsakemu problemu, in kaj mora dobrega za ljudstvo iz tega priti? Cerkev noče, da bi se najsibode tisti ko hoče duhovnik bavil s kako stvarjo, katera ni v „visokih“ in mogočnih krogih, popularna. Duhovnik ne sme o socialnih vprašanjih pridigovati, tudi ne v gotova velikomestna zla n. pr. prostitucijo vpogledati; mora vse neprijetno potlačiti in sploh edino v prilog cerkve aktiven biti. Cerkev se bavi z drugimi malenkostmi in gleda le na to, da si bogastvo in moč

pridobi. Dobijo se duhovniki, kateri se nad base ball-igro in gledališnimi predstavami ob nedeljah hudujejo in silni hrup počnejo; toda ne najdejo besede ogorčenja na naš gospodarstveni sistem, kateri maso zaslužnjuje, vsako moralo vniči in ponižanje, ubožstvo in bedo povzročuje. Danes je v Zdr. državah na milijone ljudi, kateri pomanjkanje trpijo, in cerkev ne stori najmanje, da bi vzroke odstranila, kateri silno nesrečo povzročujejo. Za denar bogatinov so duhovniki vedno pripravljeni, naš vladajoči sistem za lepega, zvišenega in pravičnega proglašati, akoravno vedo, da s tem neobtesano laž in gorostasno neresnico pridigujejo.

Od tod tudi pride, da silni upliv, katerega je popred cerkev nad maso preprostega ljudstva imela, vedno bolj zginuje. Ljudstvo vedno bolj spoznava, da nima od cerkve nobene pomoči pričakovati v svojem pravičnem boju proti tlačiteljem in izkoriščevalcem. Na njihovih sadovih spoznavajo delavci služabnike cerkva in vsi ti sadovi so gnili. Župniki tratijo veliko časa z dokazili, da njihova cerkev je edino prava, toda za bedo ljudstva nimajo nikakega razuma. Župniki ne vorašajo, če je kakšno važno vprašanje za rešiti. Kaj je resnica? temveč oni vprašajo, koliko mi bo neslo, če se „za“ ali v „nasprotje“ zavzamem?

Cerkev ni prijateljica navadnega ljudstva, kakor je bil n. pr. Jezus sin proletarca iz Nazareta. Toda cerkev ljubi pa bogatine, ker le-ti imajo moč, upliv in pa kar je največ vredno, imajo — denar in zamorejo ugodno življenje gospodom župnikom ustvariti. Ali čas bo prišel, ko bodo župniki brez župljanov. Vera bo ostala, če tudi brez cerkve in ta vera se imenuje človečnost in pravica. Sramota in nečast nad cerkev, katera hoče vero zatreti! Delavci ne bodo hodili v cerkev svetohlinstva, marveč se bodo v dvoranah sestajali, kjer bodo od njih prijateljev pravi socialistični in drugi poduki oznanjevani, in kjer se jim bo prava pot k odrešenju, to je pot k osvoboditvi iz kapitalističnega jarma pokazala.“

(Ponatis iz „Glas Svobode“.)

Koliko stanejo svetniki?

V zadnjem času so dobile katoliška nebesa zopet nekaj svetnikov. Stolci v nebesih so se torej pomnožili, kakor n. pr. v kaki državi ministrski portfeli, imeli bomo več priprošnikov in nebesih in nam zemljanom, ubogim grešnikom, se bo morda kaj boljše godilo. Nečemo govoriti o vrednosti novih svetnikov, niti o sposobnosti cerkve, ki se je včasih pri ovej svoji

nezmotljivosti ravno glede svetnikov zelo motila. Vemo tudi, da so včasih zelo čudna pota, po katerih se pride v katoliška nebesa. Kakor povsod, pa je tudi tukaj najbolj gotova pot — pot zlata.

Za svete so bili proglašeni torej: Devica Orleanska z Francozkega, P. Klement M. Hofbauer-Dvořák z Moravskega in Jos. Oriola z Španskega.

Devica Orleanska je zelo zanimiva historična prikazen, s tem da jo je napravila katoliška cerkev za svojo svetnico ni na zanimivosti, niti pridobila, niti zgubila. Ne dvomi pa nihče o tem, da so kurijo vodili pri tem politični nagibi, kajti Rim še ni pozabil, da se mu je nekoč izborno godilo pod varuštvo francoskih kraljev.

Zanimivo pa je, koliko je stala pot Device Orleanske na svetniški stol. Podamo podroben račun:

Škof Dupauloup je plačal Piju IX.	300.000 fr.
njegov naslednik kardinal Coullie je poslal Leonu XIII.	160.000 „
kneginja d'Estinac je dala	260.000 „
škofija orleanska	118.000 „
angleški katoliki	200.000 „
skupaj	1,038.000 fr.

To so bile šele priprave. Nato se je začelo z novimi pripravami in te so stale:

začetek nadaljevanja	2.000 fr.
dokaz resničnosti čudežev	2.000 „
proces o čudežih	12.000 „
dekret k temu	1.000 „
kongregacija in dekret „de tuto“	3.000 „
ceremonije pri sanktifikaciji	100.000 „
druge izdaje	50.000 „
skupaj	170.000 fr.

Ta suma je računjena na „najmanj“, kajti povprečno stane kanonizacija 250.000 fr.

Ko so bile tudi te priprave končane, so se začele nove priprave, novi stroški.

Okrašenje cerkve sv. Petra	150.000 fr.
sveče za papežovo procesijo	1.948 „
za papeški tron	12.276 „
sveče, darovi, kras oltarjev	15.715 „
arhitekti za projekte	8.200 „
za izposojenje raznih reči	18.000 „
uradniki in sluge	16.395 „
skupaj	225.535 fr.

Šestejmo torej vse troje skupaj:

priprave	1,038.000 fr.
proces	170.000 „
sanktifikacija (proglašenje)	222.535 „
skupaj	1,430.535 fr.

Torej summa summarum: en milijon štiri sto trideset tisoč petsto petindrdeset ali — lahko rečemo — *poldrugi milijon* frankov je stala nova svetnica. Te številke so po uradnih poročilih vatikanskih — torej skozi in skozi resnične.

Zdaj pa pomislimo, koliko so pustili denarja v Vatikanu oni tisoči vernikov, ki so jih takrat nagnali iz cele Francije v Rim.

Najlepše spričevalo v tem nam daje to, da je društvo za promet tujcev v Rimu sklenilo naprositi Vatikan, naj vsako leto proglašijo koga za svetnika, ker to privabi toliko tujcev v Rim. Vatikan se s tem predlogom zelo strinja, kajti če se morajo že nebesa od cerkve drago kupiti, se mora svetniški stolec še bolj in če bi imeli rimski hotelirji pri tem precej dobička, bi ga imel Vatikan še vendar največ.

Krematorij in Slovani.

Med Slovani je postalo zadnji čas vpepeljevanje mrličev vedno bolj aktualno vprašanje naproti dosedanemu načinu pokopavanja. Sicer bodi le mimo grede omenjeno, da je bilo vpepeljevanje med starimi poganskimi Slovani prvih dob primeroma še bolj razširjeno, kakor med narodi germanskega in romanskega plemena; poznejša kulturna smer je sicer tej navadi nasprotovala, danes pa sili higijena in estetika sodobne kulture vpepeljevanje zopet v ospredje.

Kar se tiče Poljakov v Nemčiji, imajo na razpolago državna krematorija, drugače so pa v tem oziru kot poznani konservativci mlačni. Značilno je, da se tudi Rusija probuja in hoče kakor poroča „St. Petersburger Herald“ po prizadevanju Glavnega medicinskega inspektorata ustanoviti vpepelišča za mrličev po vzgledu zapadovropskih krematorijev. Krematorija imajo biti namenjena sprva samo za nepravoslavne (katoličane, protestante, jude etc.).

Zelo agilni med Severoslovani so Čehi, ki vstanavljajo pridno društva, katera naj omogočujejo vpepeljevanje v tujini, ker naša konservativna vlada ne dovoli staviti vpepelišča doma. Dasi so vsled tega stroški vpepeljevanja primeroma zelo visoki, vendar je vedno več njegovih privržencev. Ob enem pa podpira to gibanje vsa napredna češka javnost. Srečni Čehi, ki imajo napredno javnost, ki podpira vsako moderno kulturno stremljenje, pri nas je žalibog pogrešamo.

Tudi med Jugoslovani dobiva vpepeljevanje vedno več smisla. Po zadnjem poročilu srbskega društva za vpepeljevanje mrličev „Oganj“ v Belgradu posnemamo: Društvo ima številne pristaše in tudi ministerstvo je naklonjeno ustanovitvi lastnega krematorija. Po tajnikovem po-

ročilo ima „Oganj“ 400 din. 100 pa jih odločilo za nakup skioptičnih slik.

Med mnogimi odličnimi Srbi, ki stoje na čelu propagande krematorija, naj omenimo mestnega fizika dr. Jur. Nikoliča, univerzitetnega profesorja higijene dr. Milan Jovanović-Batut-a, dr. Ljubo Nenadovića.

V Avstriji je vsled konservativnega zakonodarstva v tem oziru pojmovanje vpepeljevanja jako zaostalo med južnimi Slovani. Vendar tudi tukaj je končno let prebit in se pričinja odločna akcija za izvojevanje državljanjskih prav, katera naj zagotove tudi pri nas, kakor državljanom v tujih deželah, svobodno razpolaganje in odločevanje načina pogreba.

Človek naj sam določa, kako naj bo pokopan in ne drugi, pa naj si bo že to katoliška cerkev ali pa država.

Slovenci gremo i na tem polju kulturnega napredka na čelu avstrijskih Jugoslovanov. Upajmo, da nam bodo šli vsi napredni hrvatsko-srbski elementi na roke, ter nam pomagali k skoremu uresničenju našega cilja kljub slovenskim klerikalcem, ki si vsled poslednjih političnih zmag prilasčujejo mesto despota ne le nad Slovenci, ampak tudi nad „katoliškimi“ Hrvati.

Zatorej prispejmo z združenimi močmi k ustanovitvi vpepeljevalnega društva: „Jugoslovanski krematorij v Ljubljani“.

Pokopavanje z ognjem

dobiva vedno več in več pristašev. Poleg društva za vpepeljevanje mrličev se je ustanovilo v Pragi nedavno že drugo društvo „Krematorium“, ki si je vzelo za cilj zagotoviti pogrebne stroške in se zavezuje za gotovi letni prispevek po starosti svojih členov, preskrbeti taistim vpepelitev v krematoriju. Po letnem poročilu minulega meseca je poučno slediti napredovanju, katero more misel v vpepeljevanja zaznamenovati v posameznih evropskih deželah. V Avstriji se ji dela mnogo zaprek. Upravno sodišče je razpravljalo lani o pritožbi dunajskega društva „Flamme“ proti odloku c. k. namestništva, ki je zavrglo prošnjo podeliti koncesijo vpepeljevanja mrličev, s pretvezo, da naše veljavno zakonodarstvo drugega načina pokopavanja kakor v zemljo ne dovoljuje. Kajti pri vpepeljevanju zakonodarstvo baje ni zadosti poskrbelo glede seciranja in ekshumacije mrtvih. Iz tega se vidi, da se popolnoma prezira vpepeljevanje in da se je avstrijsko zakonodarstvo postavilo principijelno na nasprotujoče stališče. Tako je tedaj fakultativno pokopavanje z ognjem v Avstriji onemogočeno, dokler ne bo nekoč ta nedostatek parlament izpolnil.

Tudi v Rusiji ni dovoljena kremacija in v Petrogradu je mestni svet zavrgel predlog predsednika zdravstvene komisije glede ustanovitve krematorija,

češ da je že tisočletna navada pokopavati mrliče v zemljo.

V Srbiji je na podnet društva „Oganj“ sestavilo ministerstvo notranjih zadev predlogo zakona o pokopavanju z ognjem in referent je naznačil dve poti k dosegu tega cilja: Prvo, zmeno dosedanjih povelj, drugo pa, odlok ministerstva na podlagi zdravstvenega zakona. Rešitev se je zavlekla vsled vojne nevarnosti.

Na Angleškem je bilo vpepeljenih v 13 krematorijih l. 1908 795 oseb proti 705 prejšnjega leta. Na Angleškem je mnogo predsodkov proti vpepeljevanju, predvsem iz teologičnih ozirnov.

Na Švedskem delujeta 2 krematorija (Štokholm in Göteborg), na Norveškem pa obstoja od l. 1907 vpepelišče v Bergy.

Nizozemsko ima sicer svoje društvo za vpepeljevanje mrličev že od l. 1874, toda si še ni postavilo lastnega krematorija.

Na Danskem sta vpepelišča v Kodanju in Bispebjergu, kjer je bilo l. 1908 vpepeljenih 102 oseb.

Na Francoskem je 5 krematorijev. Za lansko leto se je konstatiralo 25% prirastka pri pokopavanju z ognjem.

Belgija še nima lastnega vpepelišča. Mestni svet v Antverpu pa je že sprejel predlog, da se zavede vpepeljevanje; tudi v senatu je bil podan predlog, da se dovoli fakultativno pokopavanje z ognjem.

V Švici fungira že nekoliko krematorijev, najnovejši je v Bernu. Razni kantoni stoje na raznem stališču k temu vprašanju. Med tem, ko je bernska občina podarila zemljišča za stavbo krematorija, je n. pr. luganska občina odrekla vsako podporo tej instituciji.

Na Italijanskem je 30 krematorijev.

Na Pruskem ni dovoljeno vpepeljevanje vsled odpora cerkve in v Hagenu je policija celo zabranila vpepeljevanje v krematoriju, ki je bil z njenim dovoljenjem postavljen.

Ugodnejše so razmere na Saškem, kjer so krematorija v Lipskem; v Draždaneh se stavi s kapitalom 1 milijona M. mestni krematorij; v Saški Kamenici, kamor se dava večina Čehov vpepeljevati (lani 27 oseb!) in novo vpepelišče v Žitavi.

Vseh krematorijev je bilo na Nemškem koncem l. 1908 16, kjer je bilo vpepeljenih 4050 mrličev.

Tudi v Severni Ameriki je vpepeljevanje pristupno in že od l. 1876 ekzistira krematorij v Washingtonu.

Ako ni tedaj temeljnih zaprek proti vpepeljevanju takorekoč v celi Evropi, tedaj jih gotovo tudi v Avstriji ne bo in principijelno nasprotujoče sto let staro stališče zakonodarca se bo končno prilagodilo modernejšemu pojmovanju tega vprašanja, ker bo moralo uznati, da v nobenem oziru, bodisi estetiškem, etičkem, gospodarskem, ali pa zdravstvenem, ni popolnoma nič pokopavanje z ognjem na poti.

Somišljeniki, agitirajte za „Svobodno Misel“, širite jo, pridobivajte novih naročnikov.

Katera vpepelišča pridejo za jugoslovanske dežele v prvi vrsti vpoštev?

Ker je danes odpor proti pokopavanju v zemlji med izobraženci vedno večji in pridobiva vpepeljevanje vedno več pristašev, tedaj bo pač zanimalo naše somišljenike in prijatelje kremacije (vpepelitve) vprašanje, v katerih krematorijih bi se mogli dajati avstrijski Jugoslovani inkremirati (vpepeljevati), ker v Avstriji krematoriji niso dovoljeni. Za nas pridejo torej vsekakor v poštev najbližji krematoriji sosednih držav: Italije, Nemčije in Švice.

Ako primerjamo razdaljo (po železnici) posameznih mest, pridemo do sledeče tabele:

Iz Ljubljane

v Benetke (krematorij)	ca 350 km.
v Monakovo (krematorij)	ca 477 km.
v Curih (Zürich) (krematorij)	ca 555 km.
na Dunaj	445 oziroma 535 km.

Ako primerjamo razdaljo med Ljubljano in Trstom (po juž. žel. 144 km), dalje med Ljubljano in Dunajem (445 km. po južni žel., 535 km. po državni), tedaj vidimo, da imamo precej dobre in ne predolge zveze s tujimi krematoriji.

Po tabeli je tedaj Dunaj za tretjino bolj oddaljen od Ljubljane ko Benetke. Ako se oziramo dalje na državno žel. zvezo, tedaj je celo Monakovo na Bavarskem bliže Ljubljani kakor Dunaj in Curih v Švici pa je le nekoliko bolj oddaljen.

Misli.

„Ako vidim misel, ki je bolj zdrava, nego ona, ki sem jo oznanjal pred njo, pustim in zavrzem prvo misel v prepričanju, da to, kar vem, je le majhen del tega, kar ne vem.“ Tako je govoril in pisal Jan Hus. To je bila njegova tragična krivda, zato ga je rimska cerkev sežgala (v Kostnici 6. julija 1415). Zgorel je Jan Hus na grmadi zato, ker je iskal resnico in se bojeval proti zmotam: Jan Hus je postal mučenik resnice, pa tudi mučenik Kristov, za katerega evangelij se je bojeval. Bila mu je določena jednaka usoda z velikim učenikom svojim: kakor je postal Kristus žrtva judovske hierarhije, duhovnov in pismarjev, tako je postal Jan Hus žrtva rimske cerkve, njenih škofov in dogmatikov. Oba sta iskala resnico in sta podajala nauk resnice za svoj čas. Bodoča stoletja so mogla najti še višjo in čistejšo resnico, kajti, kar vemo, je le mal del tega, kar ne vemo.

*

Že stari grški modrec Protagora je trdil, da o bogovih ne vemo, ali so ali ne, in tudi, ko bi vedeli, da so, ne moremo vedeti, kakšni so.

Zato je bil izgnan iz Aten in njegovi spisi so bili sežgani. Ako mi kdo trdi, da je bog, mi more to prav tako malo dokazati, kakor mu jaz ne morem dokazati, da ga ni. Je to stvar vere: on veruje, da je, jaz n. pr. verujem lahko, da ga ni. Ako pa že priznamo, da je pa ne moremo povedati, kakšen da je.

Judje so si ga predstavljali po svoje in to prav po judovsko — od njih ga je vzela katoliška cerkev, ter mu priznala dvanajst lastnosti (ki si pa med seboj nasprotujejo).

Duhovniki so si ustvarili boga po svoji volji, tako da jih redi, in ubog človek bi ga tudi rad imel tako, zato bi ga rad imel v svoji bližini. Za dober denar mu ga duhovniki res preskrbe v njegovo bližino, in mu dajo takšnega, kakršnega si želi samo: pred bogom stoji duhovnik. Ko bo ljudstvo samo našlo boga, tam, kjer je, v srcih svojih, bo lepše življenje na svetu. Največ gorja na svetu je zakrivilo to, da so ljudje trdili, da vedo, kakšen je bog. Judovski duhovniki so ga imeli v tempelju in v knjigah, Kristus pa je hotel imeti v srcu in dobrih delih. Zato je bil Kristus križan. Katoliška cerkev ga je imela v cerkvi in v dogmah. Hus ga je hotel imeti v življenju in v resnici, zato je zgorel Hus.

*

Dne 6. julija se slavi spomin Jana Husa vsako leto po vseh čeških zemljah.

Na predvečer so okna razsvetljena in povsod se prirejajo predavanja, ki se v njih objasnjuje življenje in pomen Jana Husa. Res se slavi še dandanes v Pragi na zelo slovesen način praznik Janeza Nepomuka, 16. maja. S cele dežele pridejo ljudje v mesto, cele procesije prihajajo na ta dan v Prago, na navidezni grob tega nepristnega svetnika. Na Vltavi je iluminacija, na Karlovem mostu litanije. Znano je, da so naredili Janeza Nepomuka zato, da so v češkem narodu zatrlji spomin Jana Husa. V onih letih to ni bilo težko in tako je Janez Nepomuk podedoval tudi iluminacije, ki so se v starih dobah slavile na Vltavi v spomin one grmade, na kateri je zgorel Jan Hus. Jezuitje so se na take reči vedno dobro razumeli. Ravno tako je n. pr. hodila 8. nov. vsako leto iz Prage velika procesija na Belo Goro v tamošnjo cerkev za zahvalo, da so bili protestantski Čehi premagani od katoliških Avstrijcev. Toda češki narod se je zavedel in danes je drugače: Na Belo Goro se ne hodijo več zahvaljevat za katoliško zmago, ampak hodijo žalovat in premišljat nad svojim porazom, njih govori govore: proč od hinavskega Rima, proč s klerikalizmom.

Tako gledajo tudi 16. maja razsvetljava in rakete na Vltavi, dobro vedoč, kako je s svetnikom Janezom Nepomukom, zato pa slave 6. junij s srcem in razumom, v pravem duhu in resnici. Tako je izpregovorila zgodovina in jih učila. Ali bi ne bilo dobro tudi pri nas po-

gledati zgodovino, učiti se iz nje in slaviti spomin vseh, ki so skušali vesti narod na potu resnice in svobode?

*

„To je krivično od svobodomislicev,“ nam je rekla stara gospa, „da zahtevate od duhovnikov, ki ne verujejo, da morajo izstopiti iz cerkve. Poglejte, koliko je državnih in drugih uradnikov, ki so morada drugega prepričanja in ostanejo zaradi službe v uradu.“ — „Dobro, milostiva gospa,“ smo odgovorili, „toda uradniki v svoji službi ne segajo v vest in prepričanje drugih ljudi, ampak njih dolžnost je vršiti samo svoj urad, dočim duhovnik, ki sam ne veruje, sili druge verovati nekaj, kar on sam ne veruje. In to je zelo nepošteno delo. Uradnik je činitelj javne naprave, ki si jo je ustanovila družba v svoj prosep, dočim je duhovnik le član družbe, ki je vzela v zakup človeško vest in išče v ljudeh le svojo korist.“

*

Na svojem potovanju sem prišel nekoč na precej visoko goro, kjer je stala cerkev, župnišče in krčma. Prenočil sem v krčmi, kjer me je zjutraj vzbudilo veliko vpitje in hrup. Odprl sem okno in pogledal ven.

Po strmi poti navzgor so rinili kmetje vozove, naložene s kamenjem, opeko, peskom in vapnom. Pred vsakim vozom je bilo vpreženo dvoje do troje parov volov, toda pot je bila strma in vozovi so se le počasi pomikali navzgor med velikim vpitjem in preklinjanjem utrujenih ljudi. Poleg krčme pa so delavci razkopavali župnišče. Jutro je bilo lepo, jasno. Nasionil sem se na okno in gledal uboge trpine, ki so se trudili z vozovi in živino v klancu.

Bili so to ljudje žuljevih rok, zagorelih obrazov, ki jih je obsodil bog, da bodo v potu svojega obraza jedli svoj kruh. Ura je bila šele štiri zjutraj. Čudno se mi je zdelo, da podirajo župnišče, ki sem ga prejšnji dan občudoval z doline, ker se je tako lepo prilegalo na vrhu griča. Bilo je enonadstropno, z opeko krito. Šel sem torej pogledat delavce, ki so razkopavali stene. Bilo je to krepko zidovje, trdo kakor kamen, tako da so odskakovali krampi in eden delavcev je vpil: „Saj bi bilo komaj, da bi zavrtal in razstrelil.“ — „Zakaj podirate to krepko zidovje?“ sem vprašal krčmarja, ki je tudi prišel za menoj.“ — „Komisija je tako sklenila,“ je odgovoril, „župnik pravi, da si ni v njem življenja svest.“ — „In boste podrli do tal?“ — „Do tal in zidali vse iz nova.“ — „To bo mnogo stalo.“ — „Seveda, zato delajo kmetje rajše tlako.“ — „A kje imate šolo?“ — „Je nimamo.“ — „Pa zakaj niste pustili to poslopje za šolo ali vsaj za cerkovnika, župnišče pa bi zidali poleg, saj je prostora na griču

dovolj.“ — „To' je župnik tako hotel, ker je lep razgled.“

Ostal sem in gledal. Smilila se mi je stara lepa zgradba, ktere stene so pričale o svoji trdnosti. In rušilo se je vse pod trdimi kmečkimi rokami, po klancu navzgor pa so se vrstili vozovi: med vpitjem in proklinjanjem ljudi in udarci so padali na utrujene voličke. Hotelo se je, da bi se pridružil tem ljudem in izpregovoril z njimi.

Na poti se je ravno ustavil kmet, ki je vozil s tremi voliči sam. Govoril je s kupcem, ki je bil prišel iz doline za njim, ker je hotel od njega kupiti pšenico. Komaj sta se začela pogajati, se je prikazala izza župnišča visoka črna postava: gospod župnik. Pristopil je k kupcu in rekel z zapovedujočim glasom: „Čemu mi tu motite moje ljudi, to prepovedujem.“

Kupec se je nasmehnil in odšel, šele ko je bil oddaljen nekoliko korakov, je kričal nazaj o bedakih, ki trpe za druge. Kmetič pa je ponižno privzdignil klobuk in je pognal naprej svoje. Župnik je z ne prav zadovoljnim obrazom gledal gibanje delavcev, potem pa je izvlekel brevir, ter odšel po griču. Ko sem o tem govoril s krčmarjem, mi je rekel: „Seveda je nekoliko siten naš župnik, ampak storiti moramo, kakor je komisija sklenila; sicer pa je malo doma, je večinoma v toplicah.“ — „Zakaj torej zidate novo župnišče?“ — „Tega ne vemo. Staro je bilo premajhno in prestaro: sicer pa: gospodom se ne da ugovarjati.“ Stal sem potem dolgo na griču in gledal v dolino.

Ubožne s slamo krite bajte so stale ob potoku v podnožju gozdov. Ubogi narod, ki zidaš drugim palače z lepim razgledom, namesto da bi zidal sam sebi hiše in šole.

In niti ni mogoče govoriti s teboj, ubogi tlačan dvajsetega stoletja. Odhajal sem v svet: videl sem domovino.

*

Med novimi svetniki, ki so jih napravili v Rimu, je tudi J. M. Dvořák-Hofbauer.

Primerno piše o tem znana češka revija „Naše Doba“. Dvořák je bil Moravan, ki je prišel za pridigarja na Dunaj v 20letih preteklega stoletja. Svoje ime je izpremenil v Hofbauer in se je proslavil kot eden z najboljših pridigarjev in kot vnet bojovnik proti jožefinizmu in vsem naprednim idejam, ki so se oglašale po Evropi, še kot živ odmev francoske revolucije. V Dvořáku-Hofbaueru je iskati začetke današnjega krščanskega socializma v Avstriji.

Jasno je torej, zakaj je prav v današnjih časih — tako hitro po smrti in na podlagi tako slabih čudežev — Rim proglasil Hofbaura za svetnika. Rim namreč dobro ve, kje mu največ nese in kdo deluje zanj. Kakor sanktifikacija device orleanske, tako ima tudi proglašenje Hof-

baura za svetnika svoje politično ozadje in svoj namen.

*

V „Času“ piše Fr. Terseglav v članku „O sodobni moralni anarhiji“, tudi o znanem ruskem romanu „Saninu“. To delo ruskega pisatelja Arcibaševa dela danes toliko senzacije, da je gotovo, že vsak inteligentni človek slišal o Saninu in saninistih. Roman je pisan realistično in podaja sliko najnovejše ruske generacije: mladina utrjena od boja za svobodo, prevarana v svojih nadah, užaljena zaradi neuspehov je zapustila pota političnega dela in revolucije, ter se predala radostem življenja.

Je to stalen pojav v zgodovini: le poglejmo Atene, Rim, ali pa Evropo za časa svete alijance, kaka propalost je bila po mestih, ko so se ljudje nasitili boja. Tako je naravno, da se je pojavila ta ideja v Rusiji in da se je mladina posvetila sama sebi, ljubezni in življenju, ko je videla neuspehe svojega prejšnjega dela. Naravno je tudi, da se je našel pisatelj, ki je to mladino opisal, in evropska javnost, ki pričakuje iz Rusije vedno kaj novega je posegla po knjigi. V Nemčiji je bil Sanin konfisciran, toda zdaj je dovoljen. Na Češkem si je Sanin hitro pridobil ime na knjižnem trgu in se ni nihče pritoževal nad njim.

Delo ne propagira nikake ideje brezmejnega uživanja, ampak povzdiguje visoko krasoto in zdravje mladine. Smo proti pornografiji in proti vsemu, kar bi slabilo duševne in telesne moči naše mladine: ohraniti se moramo samim sebi in bodočnosti.

Človek zdravih nazorov pa brez škode čita Sanina, da v gotovem slučaju je celo to delo zmožno dati mladini ono spoštovanje do samega sebe, ki ji ga pogosto manjka. Gospod Terseglav si ni upal niti imenovati tega dela, ampak ga imenuje samo z začetno črko S.

Menda se je bal, da bi ga njegovi bravci ne naročili takoj, ko bi čitali o njem.

Ako so tako slabi, da jim to škoduje, pa jim je zastoj govoriti o moralni anarhiji in o drugem.

*

Na Slovenskem je bilo zadnji čas zopet več samomorov in Slovenec je seveda obdolžil „Svobodno Misel“, češ da je ona kriva, da se ljudje more. Mi smo, že lansko leto izpregovorili o tem, dasi vemo, da bo S. M. zopet in zopet kriva, če se kaj takega zgodi.

Dozdaj, kolikor je nam znano, se še nobeden naših pristašev ni niti streljal niti obešal, ker vsak ve, da mora živeti naprej — tudi če pridejo v časih slabi časi — ter se bojevati zoper klerikalizem. Dela in boja je dovolj, torej le živeti, delati, bojevati se in veseliti se življenja dela boja in zmag. „Slov. Narod“ je o tem

prinesel primeren članek, ki pa „Slovenec“ z njim ni zadovoljen. „Slovenca“ bi opomnili pri tem na nedoslednost.

Na dan pogreba dveh dijakov je pisal, da naj se stariši potolažijo, ker je vendar jasno, da se je vse to zgodilo v hipu blaznosti (če je bil „Slovenec“ o tem prepričan, zakaj ni bil pogreb cerkven; če pa ni prepričan, čemu se hlina!), ko pa je „Narod“ prinesel oni članek in nepotrebno opombo o cerkvenem pogrebu, je „Slovenec“ pisal prezirljivo: „nehajte že žalovati za takimi ljudmi“. — Mi smo prepričani, da se je stvar zgodila pri jasni zavesti, v mladostni brezsmiselnosti, zasnovana v trenutni slabosti in izvršena v trdoglavi neprevdarnosti. Oni posmrtni blagoslovi na stvari nič ne spremenijo, če so, ali ne. „Slovenec“ celo povzdiguje cerkev, ker stoji v takih slučajih na tako visokem stališču. Nam je žal dveh mladih bitij, kakor nam je žal za vsako izgubljeno silo. Nečemo stvar niti presojeti, niti obsojati — de mortuis nihil, nisi bene.

Izpregovoriti hočemo živim. Nas je vrgel profesor matematike prvo polletje v sedmi šoli in to popolnoma po krivici. Naš tovariš je namreč od nas prepisal nalogo: on je bil dobro zaznamovan, mi smo bili slabo zaznamovani, ker smo hodili plesat itd., kar gospodu profesorju ni bilo po volji: Reklo se je torej, da smo prepisali mi, drugi dan smo bili poklicani k tabli, in — tako smo padli, ker smo mislili, da smo pisali „befriedigend“, pa je bilo v nalogi „abgeschrieben“. Res je bilo hudo za onih 20 gld., ki smo jih morali plačati tako po krivici, ampak nismo se niti streljali, niti obešali; plačali smo in smo se bojevali dalje in smo dobojevali boj. Ne moremo si misliti slabših profesorjev, kot smo jih takrat imeli mi, privijali so nas od vseh stranij, mi pa smo se borili s šolo, s knjigami, s profesorji in smo zmagali, dobra volja nas ni zapustila.

Naš tovariš je padel na koncu osmega razreda iz grščine semestralno, kar je gotovo kulturni škandal XX. veka, in kar mi grščini zaradi tovariša nismo nikdar odpustili, ampak on si ni storil žalega, bolelo ga je sicer, ko je videl, da drugi gredo že na višoke šole, on pa je naredil osmo še enkrat zaradi „grščine“ in je bilo dobro. Veselili smo se mladosti in življenja in smo vedeli, da imamo svoj poklic v življenju posebno kot sinovi malega naroda.

Si fractus illabatur orbis,
impavidum ferient ruinae,

smo govorili s Horacem. Dasi torej priznamo, da se zgodi tu in tam dijaku krivica, nečemo vračevati krivde na profesorje.

Mladine potrebujemo silne in vesele, ki zna ceniti sebe in življenje. To je treba vzgajati: oz. vzgaja se sama, ne uničevati jo. Mladina pa naj pred vsem ve, kakor pravi Emerson:

da so težave zato tukaj, da se premagajo. Proč s sentimentalnostjo in melanholiijo, proč z malo-dušjem in obupavanjem s krepko silo stopaj mladina tudi preko ovir v bodočnost. Vedi, da te ta bodočnost potrebuje in da hrani zate še mnogo lepega. Brez ovir je prišel samo princ v grad, kjer je spala Trnjučica, pa še to je bajka. Življenje pa ni bajka, ampak je boj sil in mi ta boj vsprejmimo z mladimi silami in ga bojujmo do zmage. Zraven pa naj veljajo vsem, ki padajo besede Zupančičeve:

Sinko tvoj je mnogokrat pal,
pa zopet vstal!

*

Na Moravskem se je vršila pred par meseci pred sodnijo zanimiva razprava: neka hčerka je tožila svojega očeta župnika za doto. Stvar je bila ta: hčerka se je imela poročiti, toda ona in mati sta bili ubožni, in mati je hčeri povedala, čegava hči je. Hči je torej vložila tožbo na župnika. Župnik je pred sodiščem svojo paterniteto odločno tajil, dokler ni mati jasno dokazala, da je služila v kritičnem času kot dekla v župnišču in da se je fakt zgodil neko nedeljo med litanijami popoldne v hlevu. Župnik ni mogel več tajiti, pripoznan je bil kot oče in je moral svoji hčerki plačati 15.000 K dote, s čimer je deklica lahko položila temelj k srečnemu družinskemu življenju. Glede duhovniških otrok imamo pripomniti le to, da, če jih imajo, naj jih tudi pripoznajo in skrbe zanje.

*

Poslanec prof. Drtina je interpeliral naučnega ministra zaradi preganjanja onih učiteljev, ki so iz kakršnihkoli vzrokov izstopili iz cerkve. Uvedla se je namreč praksa, da se takega učitelja disciplinira ali penzionira, češ da ne uživa zaupanja ljudstva.

Najbolj kričeči slučaj te vrste na Češkem so bili: Pelikán, Laube in učiteljica Kadeřábková. Napredna javnost je seveda, kar najodločneje nastopila proti postopanju šolskih oblasti za svobodo učiteljstva. Posl. Drtina je dobro pojasnil, kako nepravilno je presojati vrednost učitelja po tako zvanem „zaupanju ljudstva“. Zaupanje ljudstva izgubi lahko tudi najboljši in najnrajnejši učitelj: recimo, da je učitelj strog, da hoče natančno izpolnjevati svoje dolžnosti gлеge obiskovanja šole, da hoče upeljati kake nove naredbe, ki so ljudstvu v korist, pa vendar ne po volji. Kmečka duša je konservativna, upira se vsemu, kar je novega in vsaka novotarija v šoti je zadel na odpor ljudstva, dokler se ni pokazala kot koristna.

Ako bi se torej merila vrednost učitelja po zaupanju ljudstva, bi pogosto ravno najboljši in najmodernejši bili v nezaupanju. Nazaupanje ljudstva ne more biti niti merilo za moralno

stran učitelja. V splošnem se lahko trdi, da imajo do učiteljev ljudje po najbolj neizobraženih krajih največ nezaupanja.

K ničemur pa niso ljudje tako tolerantni, kakor ravno, kar se tiče vere, njim je vse eno, če vidijo učitelja pri maši ali ne. Tu pa pridejo duhovniki in hujskajo ljudstvo. Šolski oblasti se naznani, da učitelj ne uživa zaupanja ljudstva, ker je to najkrajša pot, kako se da vničiti človeka, ki ni klerikalec.

*

Zadnji čas se zopet mnogo govori o slovenskem vseučilišču. Kdor še ne ve, kako bomo prišli do vseučilišča, naj prebere zadnji „Dom in Svet“. Tam dokazuje gosp. Puntak, da leže zarodki in temelj slovenskega vseučilišča — čujte in strnite — v marijnih družbah, v kat. izobraževalnih družtvih, v kat. soc. zvezi in v „Orlih“ (recte: Čukih). Ti srečno slovensko vseučilišče! Na en način boš vendar doseglo svetovno slavo, namreč da si se ustanovljalo tako, kakor nobeno drugo.

Celo srednjeveške univerze, ki jih je moral potrditi papež s svojo bulo, se niso ustanovljale na tak način. Srečni narod slovenski! Imel boš sloje središče ved in znanosti. Slušatelji bodo iz marijnih družb, biblioteka bo sestavljena iz knjižnic izobraž. kat. društev, studentska organizacija bo kršč. soc. zveza in pred vratmi bodo čuki s krepkimi pestmi čuvali in branili pravo vedo in znanost. Ti srečna veda in znanost! Po čukih, kršč. soc. zvezi, po kat. izobraž. društvih in marijnih družbah se boš širila z vseučilišča zopet med narod, iz ktereга si izšla, do zadnje vasi.

Kajti dočim so drugod delali skoke, ko so naenkrat ustanovili vseučilišča, stojimo mi na stališču razvoja, t. j. gremo najprej v klerikalizem in čakamo, da se iz njega porodi kulturni zavod — slovensko vseučilišče.

Mi priporočamo svojim mladim prijateljem, da se pridno posvečujejo svojim študijam, umetnosti, znanosti in vedi, ter s tem delom postavljajo ona tla, na ktera se bo moglo nekoč postaviti slovensko vseučilišče, ki bo središče znanosti in ved, širitelj prosvete in ob jednem svetel stebèr, ob katerem se bodo zbirale vse mlade sile v boju proti klerikalnim mrakom.

Ptolomejski škof Sinezij (v IV. stoletju po Kr.) je rekel: Ljudstvo hoče biti na vsak način varano, drugače ni mogoče z njim govoriti; stari egiptski duhovniki so ravnali tako, kar se mene tiče, ostanim zase filozof, za ljudi duhovnik. Odkrit človek — pristavlja k temu Machar — ki je povedal načelo, ki velja še do današnjih dni.

Pregled literature.

„**Havliček**“, štirinajstdnevni poljudni list za razširjanje svobodomiselnih idej med Čehi, se tiska v 100tisočih izvodih in ima veliko zaslugo za vtrditev S. M. med najširšimi sloji kmeškega prebivalstva. Naroča se v upravi H., Korunní tř. 6, Vinogradi-Praga in stane celoletno 1:50 K.

Iz poslednje številke omenjamo zanimivo notico, kaj duhovnik ljudstvu zamolčuje:

Nedavno izstopivši katoliški duhovnik Jožef Lente na Bavarskem poroča v svoji knjigi med drugimi sledeče: „Zakon je torej svetost (zakrament), to je gotovo. Vsak katolik misli, da mu podeljuje zakrament pri cerkvenih porokah duhovnik. Nikakor ne! Odprimo katerokoli učno knjigo dogmatike, kaj tam beremo? Cerkevni zbor tridentinski se je izrekel, da poročujoč duhovnik sicer daje blagoslov, toda ne podeljuje svetost, ampak *zakonca sama sta, ki si pred duhovnom podelita vzajemno zakrament. Zakaj se pa to katoličanom zamolčuje? Nas se je navajalo (v semenišču), da bi o tem molčali in raje pustili ljudstvo pri njegovi veri, da duhovnik podeljuje svetost zakramenta. Sicer bi se morali bati, da bo ljudstvo manj častilo duhovnika, ako bi vedelo, da se more zakrament sv. zakona dobiti tudi brez njega. Ako bi ljudstvo poučili o resnici, tedaj bi se marsikdo cerkveni poroki sploh odrekel, da si more ta zakrament sam podeliti. Ta bojazen ima mnogo razlogov. Toda ni to odkritosrčno, ako katoliški duhovni puščajo ljudstvo pri napačni veri, kajti resnico moramo spoštovati nad vse in ne smemo ničesar zamolčevati.“*

Torej je tudi zakon, sklenjen pred c. kr. uradnikom po cerkvenem nazoru zakrament, ako sta bila oba poročenca krščena; še več, tak zakon je celo za cerkev nerazdružljiv; ne pa za državo, ki ima v tem oziru več razuma ko cerkev.

Zatorej je velika laž tudi s cerkvenega stališča razglaševanje civilnega zakona za konkubinacijo! Vsak duhovnik dobro ve, da velja tak zakon tudi za cerkev!

* * *

„**Volná Myšlenka**“ je glavni organ čeških svobodomislecev. Izhaja peto leto v obliki mesečne revije, ter stane celoletno 4 K. Naroča se pri upravi: V. M., Korunní tř. 6, Vinogradi-Praga. Vsebinska „V. M.“ je vedno bogata, aktualna in poučna, zato priporočamo list vsem onim našim somišljenikom, ki razumejo češko.

Julijeva številka prinaša sledeče članke: Th. Dr. Fr. Loskot, Pohled na prvi počátky husitství. — R. Ingersoll, Tomáš Pain. — Voltaire, Otázky (vprašanja) dr. theologie Zopaty. — Leděč, Alkoholismus a klerikalismus. — itd.

* * *

„**Volná Škola**“ izhaja peto leto in je najpopularnejša svobodomiselna šolska revija. Izhaja vsak mesec in stane 2:80 K na leto. Naroča se pri upravi V. Š. Korunní tř. 6, Vinogradi-Praga.

Julijeva številka ima sledečo vsebino: Memorandum, podané neklerikálním poslancům na říšské radě. — V. Tuček, V jubilejním roce. — Leděč, K psychologii maličkých. — L. Moravský, Paulsenův návrh na reformu školství. — O. K., Křesťanská morálka do škol. — itd.

Zanimivo je tudi priloga, posebno njen oklic: „**Braňte národ!**“, kjer pozivlje vso češko javnost proti persekuciji učiteljstva. „... Ker konfesionalna šola ne more biti zavedena po parlamentu, zavaja se potom nasilja in zastraševanja. Učiteljstvo ima biti iztrgano iz naroda. Šola ima biti ponižana na ubogo institucijo, katera ne nauči občanov ničesar in iz katere bodo prihajale le temne generacije brez jasnejšega pojmovanja; in propad naroda, duševni in iz njega sledeči gospodarsko politični, bo dokončan...“ Na to pozivlje na delo in boj, ter končuje:

„Torej, bodimo si tega svesti in ne pustimo nasilno tlačiti naše učiteljstvo.“

Delajmo odločno in hitro!“

* * *

„**La Raison**“ se imenuje mesečna revija, katero izdajajo francoski svobodomisleci. S tem seveda ne smemo misliti, da je s to revijo francoska svobodomiselna žurnalistika že pri kraju. Francoski svobodomiselni mislitelji in framazoni izdajajo celo vrsto dnevnikov, med kojimi so najboljše: „L'Action“, „Lanterne“ etc. in nebroj tednikov. Poleg tega izdajo francoske krajevne skupine svoje „Bulletin“-e, ter podpirajo razne napredne liste.

„La Raison“ pa je splošno filozofično poučno glasilo francoske Svobodne Misli, izhaja v obliki knjižice, koje vsebinska je poleg daljše aktualne razprave vedno pestra in zanimiva. Med glavnimi članki, katere vsebujejo enotni zvezki, naj omenjamo:

(zvezek I.) Bog, človek in opica. — (VII.) Krščanski strah ali grde podobe greha, hudiča in pekla. — (VIII.) Laične (posvetne) čednosti lepih prisposodbljanj. — (XII.) Ali je Jezus Kristus živel? — (XIV.) Kaj je človeška duša? — (XIX.) Pravljica o Kristusu. — (XXV.) Današnja veda o postanku človeka. — itd.

Revijo toplo priporočamo vsem onim, ki razumejo francoski. Pisana je jako lahko umljivo in ter je vsebinska trajne vrednosti zraven pa raznovrstna in aktualna, je tudi za vsakega zanimiva. Posamezni zvezki stanejo 60 vin., celoletna naročnina (12 zv.) pa 8 frankov.

Naroča se v redakciji in administraciji „La Raison“, Place de l'Odéon, 5. Paris VI.

• • •

Klerikalci hočejo z nasiljem napraviti Slovence „verne“ kristjane, toda mi se ne pustimo vklepati, ampak hočemo živeti svobodno, zatoraj odgovorimo našim „izvoljenim“ katoličanom in izstopajmo v kompaktnih masah iz cerkve.

To bo naj boljši odgovor „nesebičnemu“ delovanju „matere“ cerkve!!

Somišljeniki, izstopajte iz cerkve!

Vrste brezkonfesionalcev se množe tudi pri nas. Ljudje, ki so odkriti in resnični zastopniki kake ideje, se nikdar ne boje dati izraza tej ideji tudi v svoji življenjski praksi. Kdor za kako idejo gori, se zanjo bori, je ne bo nikdar zatajil, nasprotno uravnal bo svoje življenje in delovanje tako, da se bo vjemalo z njegovimi idejami, z njegovim mišljenjem, z njegovim prepričanjem. Tisti pa, ki zna sicer o kaki stvari lepo govoriti in se za njo navduševati, sam pa se po tem ne ravna, kar govori, je bodisi velik frazer, ki ga je sama beseda in ne pomišlja dosti kar govori, ali pa je bojazljivec, ki si ne upa tega pokazati v svojih delih o čemur govori in o čemur je prepričan, da je dobro.

Ko bi bili n. pr. v Avstriji vsi svobodomislenci dosledni, da bi se ravnali tudi v življenju po idejah, h katerim se prištevajo, bi bile razmere kar čez noč popolnoma druge. Ko bi n. pr. vsi tisti, ki so se notrajne že razšli s svojo cerkvijo, ta svoj razkol dopolnili tudi formalno, da bi oficijelno izstopili iz cerkve, bi bilo cerkvenega absolutizma kmalu konec.

Cerkve bi izgubile svoj velikanski vpliv, ki ga imajo pri regulaciji življenjskih razmer ljudstva. Pala bi moč duhovniške kaste, za njo pa bi šli privilegiji tudi drugih kast, ki nas tlačijo, ter nam zabranjujejo pot k napredku in sreči.

Z cerkvenim absolutizmom bi padel tudi ostali absolutizem in brez vsake revolucije bi ljudstvo dospelo do pravega socialnega in demokratičnega ustroja svoje družabne organizacije.

Radi tega pa to ni gola formalnost, če se agitira za izstop iz cerkve, kot bi površni opazovalec na prvi hip mislil. Ne, to ima velikanski pomen za ves napredek.

Zato pa naj bi bila glavna naloga raznih organizacij S. M., da bi razvile intenzivno agitacijo za izstop iz cerkve.

Z veseljem bilježimo, da je v zadnjem času izstopilo iz edinozveličavne pet naših somišljenikov. To je sicer malo število, toda za naše razmere nekaj pomembnega, kar nas navdaja z nado, da se bodo slučajni vedno številneje ponavljali. In tudi pri nas bo pršel in mora pri tisti čas, ko se bo izstopalo v masah in ko se bodo brezkonfesionalne mase organizirale. Zato pa na delo! Z izobrazbo odpirati ljudem oči!

Kolikor se tiče formalnosti glede izstopa iz cerkve, prinašamo vzorec, kako se naznani svoj izstop.

Kolka prosto po naredbi fin. min. št. 37.375 iz l. 1868.

Rubrum: Ime in priimek:

naznanja svoj izstop iz cerkve.

Slavnemu

c. k. okrajnemu glavarstvu (magistratu)

v

V smislu članka 4. in 6. zakona iz dne 25. maja l. 1868 št. 49 drž. zak. naznanjam, da izstopam iz cerkve (rimsko-katoliške) in da ostanem brez konfesije.

Zahtevam, da se vzame ta izjava v smislu ministrske odredbe iz dne 18. januarja 1869 št. 13 dr. zak. uradno naznanje in da se mi glede tega pošlje pisemno potrdilo na doli navedeni naslov.

Radi tega navajam vse potrebne podatke:

1. Dan, mesec in leto rojstva:

2. Rojstni kraj: občina

fara okraj

3. Imena mojih starišev:

4. Rodbinsko stanje: svoboden (a) — oženjen (omozena) — vdovec (a).

Z ozirom na to spremembo veroizpovedi mi slede moji otroci, ki še niso dosegli starosti sedmega leta, in sicer:

Ime, kraj in dan rojstva otrok istega spola:

V dne 19

Čitljiv podpis:

Posel:

Stanovališče:

ulica: hiš. št.

Naj sledi še nekaj opazk:

To naznanilo naj se pošlje okrajnemu glavarstvu, v katerega okrožju kdo prebiva. Merodajno je bivališče ne morda rojstni kraj ali domovska občina. — Prilog ni potreba prilagati nikakih. — Pravomočnost izstopa začenja s tistim trenutkom, ko pride podpisano oznanilo k pristojnemu uradu. — Kdor hoče izstopiti, mora izpolniti vsaj že 14. l. — Ako izstopijo stariši, lahko zajedno naznanijo tudi izstop za svoje otroke, ki še niso stari 7. let. — Osebam med 7 in 14 l. zakon ne dovoljuje spreminjati konfesije.

LADISLAV KUNTE:

Pogovori o veri.

IV.

Epizoda o božičnem veselju, o božičnih pravljicah, o božični resnici in o božičnih drevescih.

Preteklo je nekoliko tednov, odkar nisem bil vkup z gospodom H., in morda bi bil že pozabil na najine nedokončane pogovore, ko bi se slučajno ne sešla nekega dne dopoldne na Letni. Bila je nedejja, pravi zimski, decemberski dan; solnčen dan a pri tem prav rezajoče mrzel.

Po zasneženem letenskem parku se je sprehajalo le malo ljudi in v nobenem izmed teh redkih sprehajalcev nisem poznal znanca; in bil sem zelo presenečen, ko se je nekdo postavil prav pred me in me nagovoril z znanim glasom. Pogledam — in resnično: gospod H. Bil je skoro čez mero toplo oblečen in njegovo obličje se je komaj videlo pri tesno zapetem kožuhu z zavihanimi krajevci — ako bi ne slišal tega glasu, morda bi ga še ne bil spoznal. „Kako pa da ste tudi vi tukaj?“ je vprašal. „No — slavim nedeljo, kakor vidite; in kaj je z vami? Kako to, da ste toliko časa zanemarili najine razgovore?“ Spoznal sem, da je hripav. Tri tedne je bil bolan in sedaj je zopet zdrav („hvala bogu“ je dostavil — na kar sem si mislil: hvala naravi, dobremu varovanju in doktorju) in danes je prvi dan zunaj; zato se je tako dobro oblekel. Na moje vprašanje, kdaj se zopet kaj pogovoriva in — skregava, je odgovoril, da šele po božičnih praznikih; ima sedaj mnogo dela, malo časa in poleg tega — No? Poleg tega, je rekel smehljaje, si noče kaziti božičnega veselja. Zahvalil sem se mu za poklon. Toda gospod H. je naenkrat postal nekako resen in je rekel:

„Norčujem se deloma — deloma pa tudi ne; mnogo resnice je v tem. Imam rad te najine pogovore, vi to veste sami, vendar . . . sem potem nekako razmišljen. In Božič je tak čas, ko . . . no, mogoče me razumete. Čeprav to danes težko pojmite — prej ste morda to razumeli — kaj je katoličanu Božič. Lahko rečem, da se Božiča veselim, kakor se ga veseli otrok. Polnoč, te luči, ta pesem: Narodil se je Gospod — ali morete pojmiti, kaj pri tem človek čuti? In pred tem — Sveti večer. Družinski praznik; imam, kakor veste, tri otroke — ko bi jih videli, kako se že sedaj veselijo, kaj jim povesi Ježušček na božično drevesce, na jaslice, in na vse to . . . Vi najbrže porečete: pravljica; toda za nas — ne samo za otroke, ampak tudi za odrasle — ni to pravljica, to je nekaj več kot pravljica. In ko bi tudi bila pravljica, vendar to veselje — in jaz vam vsem, ki ste zgubili vero, izrekam sožalje, ko pomislím, da nimate te pravljice in tega veselja, da

ste z vero izgubili tudi to veselje, ki ga napravi vera: božično veselje . . .“

Gospod H. je govoril skoro ganljivo; razumel sem ga popolnoma, vendar — in tega gospod H. ni slutil — in ravno zato, ker sem ga tako dobro razumel in ker sem vžival to božično veselje ne samo sam, ampak sem ga tudi delal drugim, sem imel sočutje s tem velikim otrokom — z gospodom H. Vendar mu nisem tega takoj očitno pokazal; mislil sem, da ni moja naloga kaliti njegovo veselje, ampak samo popraviti njegovo mnenje. Rekel sem:

„V eni stvari imate prav. V tem vašem božičnem veselju je mnogo očetovske radosti in te jaz nimam, ampak ne zato, ker sem se odpovedal veri, ko sem se prepričal, da ta vera laže sama sebi in laže tudi drugim, ampak zato, ker se nisem oženil in ker nimam svojih otrok. Ko bi jih imel, bi se veselil seveda tudi njih radosti; vendar bi skrbel — in tu se razlikujem od vas — za to, da bi imelo to veselje za temelj resnico in ne pravljice.“

Otroci seveda ljubijo pravljice; vendar zelo koristno je tudi za nje ako vidijo v teh pravljicah le pravljice in ne resnice in gotovosti; zakaj, ako se v mladih letih vadijo imeti prevaro za resnico, potem se dajo tudi kot odrasli lahko ogoljufati in ne pridejo skoro nikdar iz prevar in lažij — in če pridejo, s kako bolešno skušnjo! Tega veselja — mislim veselje svojih otrok — nimam; drugače pa ne potrebujem vašega sožalja in se vam zanj zahvaljujem, zakaj tudi jaz imam svoje božično veselje in morda še večje, nego vi . . .“

Gospod H. me je pogledal osupel in v njegovih očeh sem bral nerazumljivo vprašanje, kako morem jaz, brezverec, govoriti o božičnem veselju . . . Namesto odgovora pa sem ga le vprašal:

„Ali veste, da se je mali Jezus res narodil 25. decembra? In ako veste, ali mi morete povedati, odkod to veste?“

Pokazalo se je, da gospod H. ni nikdar mislil na to. Biblije ni nikdar bral, moral sem mu torej jaz povedati, da o datumu Jezusovega rojstva ni v bibliji niti besede in da je vsa ta stvar le pobožna legenda.

„Da se je Jezus narodil 25. decembra,“ sem nadaljeval, „ni niti članek katoliške vere, ampak samo navadna legenda, pravljica, v katero lahko verujemo ali ne. Ampak nekaj drugega se godi v tem času — ne rečem ravno na ta dan — kar more človek z lastnimi očmi videti . . .“

„No —?“

„Solnce se obrne. Zimski solnčni obrat.“ *

Prišla sva ravno na teraso, odkoder je bilo videti Prago, odtod res stostolpno! in — sol-

* 21. decembra.

nice; čez njega je ravno plul lahen oblak, sonce je bilo blede in hladno.

„Glejte, kako daleč je na jugu!“ sem nadaljeval svojo razlago. „Poleti je plulo nad našimi glavami, in njega žarki so padali skoro navpično, družili so se in grelji. Zelo lahko si predstavljam ljudi iz prastarih dob, ki so videli v tem solncu, katerega toplota in svetloba je pogoj vsega življenja na zemlji, svojega boga; in ko so videli, kako se to sonce oddaljuje na jug in z njim se zmanjšuje toplota in dnevna svetloba, in kako ptice odletijo in rastline umirajo — skratka: življenje vse narode ugasnjuje — ko so vse to videli, so menili, da se oddaljuje od njih, saj ta bog je bil v njih očeh sonce. Razsrdil se je nad nami, so si mislili in so si začeli izmišljevati pravljice in legende; saj mnoge izmed njih so nam znane. Razsrdil se je nad nami naš bog — so si mislili in začele so poganjati kal misli in misli, kako potolažiti tega boga, ki se oddaljuje in odnaša s seboj toploto in svetlobo in življenje. . . Razumem, gospod H., vaš advent, s'lesano dobo; in vašim mašam *zornicam*, ki se služijo — oziroma, ki bi se morale služiti — pred *solničnim vzhodom* in pri katerih se ljudje veselijo sveč in prosijo sprave boga po *prihodu svetlobe* . . . In morem si tudi predstaviti veselje onih ljudij iz starodavnih časov, ko so opazili, da se je sonce, njih bog, naenkrat vstavilo na svojem potu na jug in da se vrača; opazili so, da se godi praviloma k koncu meseca decembra in so postavili za datum tega slavnega dejstva 25. december, kar je bila jako malenkostna zmotna, ako upoštevamo, da niso imeli še zvezdoznanskih priprav. In lahko razumem, da je bil za nje to slaven dan; bog — tako so sodili — je uslišal njih prošnje in klice, *sprijaznil se je* in se vrača — *bog prihaja*; in zopet so nastale v temu dnevu pravljice, zakaj misli teh ljudij so bile še popolnoma otroške in nesmisel bi bilo zahtevati od njih, da bi odkrili prirodne zakone, po katerih se vse to godi. Šele po stoletjih, po dolgih stoletjih, je prišel učeni astronom Kopernik in za njim drugi in so pokazali te zakone o gibanju zemlje, ki sukajoč se okoli sebe v 24 urah, pride ravno čez eno leto okoli solnca; razjasnili so tudi to, zakaj se nam *mora* zdeti, da se sonce proti koncu junja oddaljuje proti jugu in da se zopet vrača, o čemur se lahko poučimo v knjižicah za par krajcarjev. *Tu je prenehala doba pravljič* o solncu, zakaj bila je znana *resnica* o solncu in njegovem navideznem gibanju. In, ljubi gospod H., to zamerim ljudem vaše cerkve, ljudem-voditeljem njenim: ne ker so ostali pri teh starih pravljičah, čeprav samo spremenjenih in oproščenih navsezadnje tudi prvotnega smisla, zakaj to je bila slednjič njih stvar; ampak ker so *prepovedali verovati v to resnico* in so metali na Kopernika in Galileja in na ostale ka-

menje in povlena . . . In sedaj, dragi prijatelj — morda — razumete, ako vam povem, kako je moje božično veselje. *Njegov temelj niso te pravljice, ampak resnica*. Šel bom sem — morda pa tudi, da ne pojdem, zakaj to je lahko tudi doma — vendar pa je mogoče tudi, da grem vse eno sem, in se spomnim zakonov vseh teh stvarij. Tudi za mene, neverca, se vrača sonce o Božicu, zakaj to vidim s svojimi lastnimi očmi; in ko takole pomislim, da se vse to, kar vidim in kar so videli pred menoj drugi in bodo še videli, godi po strogih in nezmotljivih zakonih, čutim veselje nad to narodo, katere del sem sam in ki je zame največja resnica in najgloblja skrivnost — tako veselje začutim, da ne more biti veselja čistejšega in večjega in pri tem veselje, ki je bolj trdno nego vse skale, zakaj njegov temelj je resnica sama, to, kar vidim, *in ne pravljica*. Tudi zame, neverca, za nas vse se vrača sonce; in z njim pride svetloba in toplota in vsa ta bela drevesa okoli; bodo zelena in se odenejo s cvetjem in ptiči bodo sedeli na njih vejah; vrnitev solnca je tudi njihova slavnost in jaz imam večje veselje nad *temi božičnimi drevesi* nego če bi eno izmed njih posekal in bi ga prostega vsega življenja in vsake nade na življenje odnesel domov in bi povsili nanj pozlačene okraske in orehe.

To je moje božično veselje in glej! samo govoril sem z vami o njem in vendar sem ga zraven tudi užil . . .“

Poslovala sva se, zakaj prišel je čas obeda. Res sem bil vesel, toda to „božično veselje“ ni dolgo trajalo. Po ulici, v katero sem zavil, so ravnokar peljali nekoliko vozov z „božičnimi drevesci“; to je bil cel gozdič mladih posekanih drevesc. In kakor nisem sentimentalen, vendar mi je bilo žal teh drevesc — in bili so mi simbol onega božičnega veselja, ki ga bode užival gospod H. s svojo rodbino. Res, ne menjal bi z njim, čeprav je tudi njegovo veselje; ampak njegov temelj so pravljice in posekano drevesce — mojega božičnega veselja temelj bo resnica in vsa živa drevesa parkov in gozdov bodo moja božična drevesca. Sonce se vrača — življenje se vrača!

Zajci in ljudje.

Ne le knjige, ampak tudi članki imajo svojo usodo.

Dolnja satira napisana pred dvema leti v Parizu (1907), je bila najprej tiskana v Chicagu in razdavana kot osebni spomin zaoceanskim prijateljem. V St. Louisu, Uo., je prišel z njo navzkriž katoliški duhovnik Bleha, ki je videl v tolstem zajcu svoj portret in je hotel tožiti

St. Louisske Listy, ker so ponatisnili dotično satiro; mož pa se je bil premislil in na rafiniran način tožil avtorja dan pred njegovim odhodom, upajoč da bo slednji obsojen in contumaciam. To se ni zgodilo, pač pa je duhovni mož osramočen umaknil tožbo in plačal stroške.

Sedaj bi morala biti zopet cela natisnjena in tu se jo je usmililo praško državno nadpravnštvo in jo je celo zaplenilo.

Sicer ni mogoče, da bi se pisalo v samih prestopkih in zločinih.

Da bi pa pokazal, da se cenzorska gorečnost vedno ne izplača, in da se rimska politična stranka ne ubrani proti svobodi misli in peresa, sem poskrbel, da se satira kar najbolj razširi. Izšla je prestava v New-Yorskem „Truth Seekru“, v „Horkého týdenniku“, izide v nemškem dunajskem „Freidenker-ju“, v slovenski „Svobodni Misli“, v hrvatski reviji „Zvon“ in v polskem „Kropidlu“.

In sedaj glavno besedico za gospoda cenzorja: „Zajci in ljudje“ je interpelacija poslanca Svččenega in sodrugov, podana 3. junija 1909 v Parlamentu.

K. Pelant.

Poslušajte, ljudje, kralji vsega vstvarstva, razumna in popolna bitja, členi vrste Homo sapiens, kaj se je prigodilo v nekem zajčjem hlevu:

To je bilo v tistih časih, ko so še živali govorile, in od tega ni še ravno zelo dolgo; skoraj bi rekel, da je to še v sedanji dobi, ker dandanes govori še raznovrstna goveda in zverinski ljudje. Toda k stvari:

V kotu velikega hleva je poslušala množica zajcev, mladih, starih, samcev, samic, mladičev, izvanredno tolstega zajca, ki je imel svoj sedež v ko itu in je od tod zgoraj pridigoval. Njegova tolščica je pohajala od korenja in izbornih zelnatih listov, katere so mu dajali in nosili drugi zajci; ta zajec je namreč trdil, da je zelo učen, in da mu je dan poseben dar ali milost, da vsak dan občuje in je v stiku z Pfraksem.

Ljudje, vi najbrž ne veste, kaj je to Pfraks. Toda potolažite se, ker tudi zajci tega niso vedeli. Nikdar ga niso videli, nikjer ni bilo o njem niti sluha ni duha, toda ker so se že od mladih let učili, da eksistira Pfraks in ker so jim to zatrjevali tolsti in čislani zajci, je veroval temu ves hlev; in gorje, če bi kdo trdil, da Pfraksa sploh ni, da je to le gola izmišljotina! Zajci bi mu bili pobrali vse zelje, popili vso vodo, tako da bi moral vsled gladu poginiti; in pri tem bi moral biti še lepo mirno in tiho v kotu, drugače bi mu dali občutiti svoje glodave zobe.

Ali vendar so se semintja pojavljali pri zajcih taki slučajji in ob takih prilikah je sklical tolsti in čislani zajec čredo pred korito, odkoder je pridigoval:

„Preljubi sozajci! S žalostjo sem slišal, da so se pojavili med vami zajci, ki zanikavajo obstoj Pfraksa in kateri meni in drugim odrekajo pravo govoriti v imenu tega najvišjega zajčjega pojma. Vprašam Vas: Morete-li verjeti takim ničvrednežem? Ako se ozrete okrog sebe, vam vse govori in priča o njegovi eksistenci: pogledajte tu ta krasni hlev, v katerem je tako prijetno toplo in taka izborna tema. Ne le to: poleg nas je zopet drugi hlev — kot smo spoznali skazi špranjo — kjer govori k zajcem drugega rodu častivredni zajec — seveda o nazorih, ki se od naših razlikujejo in so zato tudi nepravilni. Kdo je ustvaril ta hlev? Kdo je naredil v njem to krasno temo? Kdo je dal v njega slamo? Kdo je naredil to znamenito korito? Vaš zajčji razum mora reči: To je moral biti Pfraks in nihče drugi! In tako je to v tem hlevu vse lepo urejeno in napravljeno po višjem razumu.“

Poglejte, trikrat na dan se pojavi v koritu trava in razni odpadki od zelenjave za vas, in kosi zelnate glave in korenja za mene; sicer je resnica, da marsikateri zajec ne dobi ničesar, toda to je le izkušnja poslana od Pfraksa, če je dotični zajec dovolj potrpežljiv, da bi prenašal težave in nadloge, ali pa če se pokaže nehvaležnega in nevrednega neskončne Pfraksove dobrotljivosti in se zoperstavlja! In dalje: eksistenca zajčje duše vam jasno dokazuje, da mora obstojati nekaj velikega, kar je ustvarilo zajčjo dušo. Ali hočete morda zanikati svojo zajčjo dušo? Kaj, ali se morda ne gibljete, ali morda ne mislite? Poglejte, kakor hitro pride mladič na svet, takoj se lahko opazi v njem to dušo in ali ne jeste, ne pijete in se ne množite?

Ali ni to dokaz, da ste vstvarjeni po podobi Pfraksa?

To vse so dokazi o eksistenci vaših duš, o katerih nekateri zlosini med vami trdijo, da jih ni, kakor tudi, da ni Pfraksa!

Toda vsi vi, ki ste tako predrzni, bodite prokleti in vrženi takoj v ono temno luknjo v kotu, da spoznate, kaj to pomeni, grditi nazore, ki so bili sveti našim pradedom in katere nazore braniti je tudi vaša dolžnost.

Pomislite vendar, če bi mogel obstojati dolgo časa tak hlev, v katerem bi se ne verovalo v Pfraksa? Ne, ni to sploh mogoče: nastal bi boj jednih zajcev z drugimi, vsak bi hotel priti h koritu in istotako jesti zelje in korenje; nastala bi svobodna zajčja država, proti kateri moramo mi vedno kar najodločneje nastopati, ker potem bi zginili pridigarji o Pfraksu in to nikakor ne gre. Vere v Pfraksa se zajcem vzeti ne sme!

Pfraks toraj eksistira, rečem vam to jaz in drugi zajci. In radi tega je opravičeno tudi stališče onih, ki stoje Pfraksa bližje, ki imajo ž njim stike in delajo v njegovem imenu.

Da vi, navadni zajci, Pfraksa niste videli in da ga ne razumete, to je ravno dokaz o njegovi eksistenci; ker Pfraks je nekaj več kot pa vaš zajčji razum: in najpametnejši zajec s svojim razumom je proti njemu uboga ničla. To je ravno tista sveta skrivnost, katere ne razumete in razumeti ne smete, ker že samo premišljati o tej skrivnosti je velik greh.

Vse to pa boste enkrat natančno spoznali, ko se oprostite vezi svojega zajčjega razuma in ko prenehajo eksistirati vaši možgani. Neka dne boste izginili iz hleva kot so izginili drugi tukajšnji zajci. Kam, tega t. zv. zajčji učenjaki ne vedo, toda mi pa to vemo; oni trdijo, da nas snedo črvi ali nekaj drugega, govore tudi nekaj o kroženju gmote, toda to vse ni prav nič res.

Resnica pa je, da po odhodu od tod pridemo na veliko loko, kjer raste sam petršilj, thymian, mlado zelje in salata, in to bomo tam lahko jedli večno, ne da bi se preobjedli in da bi se nam pristudilo, pri tem pa bomo gledali na Pfraksa, ki je vse to pripravil za svoje verne. Zato pa morate poslušati mene kot njegovega zastopnika in mi dajati mlade zeljnate liste in korenje. Tisti pa, ki ne verujejo in se ne pokore, pridejo, ko odtod izginejo, na loko, kjer bode rasel sam bodljaj in koprive in to bodo morali žreti na vekov veke brez usmiljenja in ne da bi gledali na Pfraksa, kar jih bo najbolj peklo.

Ker ste naredili mnogo nepoštenosti, ste jedli in pili in uganjali vsakovrstne nečimernosti — in to ne sme biti dovoljeno v nobenem hlevu, niti v najmanjšem, ker vaš pravi cilj je, da pridete na ono loko — mi daste vsak petino svoje krme na pomirjenje z Pfraksem. In sedaj še nekaj: Čuješ, ti črnoglavka tam zadaj, kaj pa si naredila? Ali se ti ni zahotelo ukrasti nekoliko mlade salate? Ali nisi veselo skakala in delala šaljive opazke na nekatere časti vredne zajce in si tako rušila avtoriteto? Ali nisi zaljubljeno pogledovala na mlade in vesele zajce? To je pregrešno in nenravno. Pojdi sem za korito, da te bom o teh stvareh bolj natančno izprašal in ti odpustil, če boš pokorna vsem mojim zopevedim v imenu Pfraksa. In vi ostali ne glejte za korito in ne mrmrajte, ker je bodem o vsem izpraševal, ker to bi bilo razžaljenje Pfraksa in to se kaznuje, kakor veste, z izgubo krasne loke po smrti in že tu v hlevu na ta način, da se dotične vrže v temno luknjo, kot sem vam to že večkrat pravil. Črnoglavka, pristopi bližje!“

V tem trenutku pa se je v hlevu jedna deska odstranila in neka neznana višja sila je

zgrabila tolstega zajca za ušesa in ga potegnila ven; deska se je zopet primaknila.

„Odšel je na Veliko Loko!“ so si šepetali tajno ostali zajci. „Potrebno je, da si izvolimo novega tolsteža, ki bo prebival v koritu in nam pridigal o Pfraksu; ker brez tega bi ne mogla eksistirati zajčja morala in zajčja družba. Postali bi močni tisti, ki taje Pfraksa in naš topli in temni hlev bi se podrl.“

In zajci so si izvolili drugega, katerega pridige so hodili poslušat, h kateremu so pošiljali za korito svoje mladiče, da bi jih izpraševal o njihovih činih, in kateremu so dajali najboljše od svoje hrane, katero jim je baje nasipal v hlev Pfraks. In to so delali za to, ker so zajci zelo zabite živali, dočim je človek, kralj vsega stvarstva, razumno popolno bitje, član vrste Homo sapiens.

Karl Pelant.

VOLTAIRE:

Pisma Amabedova.

Četrto pismo.

Adatino Shastasidu.

Zapušča mojo sobo, ta pater Fa-tutto. Kak obisk je bil to! Kaka zmes malosrčnosti, strasti in gnjusobe! Človeško srce je torej sposobno imeti v sebi toliko grdobje! Kako naj to opišem pravičniku?

Tresel se je, ko je vstopil; oči je imel povešene: tresla sem se bolj nego on. Kmalu pa se je spametoval: „Ne vem,“ mi je rekel, „če bom mogel rešiti vašega moža; tukajšnji sodniki imajo navadno sočutje z mladimi ženami, toda proti možem so pa posebno strogi.“ — „Kako! Mojega moža življenje ni varno?“ omedlela sem. Iskal je kapljice, da bi me spravil k zavesti; ni jih dobil: poslal je mojo dobro Dero, da jih je šla kupit na drugi ogel ulice k nekemu trgovcu; medtem mi je odpel nedrija, da bi me oprostil hlapov, ki so me dušili. Silno sem se prestrašila, ko sem se zavedla in ko sem zagledala njegove roke na svojih nedrijih in usta njegova na svojih. Grozno sem zakričala; tresla sem se od gnusa. Rekel mi je: „Skrbel sem za vas, kakor zahteva usmiljenost: treba je bilo odpeti vaša nedrija in prepričal sem se o vašem dihanju.“ — „Ah! skrbite za to, če moj soprog diha! Ali je še v oni grozni luknji?“ — „Ne,“ mi je odgovoril, „po mnogem trudu sem dobil zaupanje, da sem ga mogel peljati v vdobnejšo ječo. Ampak še enkrat, kak je njegov zločin in kak je moj? Odkod pridejo ta grozna nečloveška dejanja? Zakaj se rušijo naši zakoni gostoljubja, kakor ljudskega tako tudi naravnega? — To je

sveta naša vera, ki zahteva te male strogosti: vi in vaš mož sta tožena, da sta se oba odrekla našemu krstu.“

Tedaj sem zaklicala: „Kaj hočete reči? mi dva nisva bila nikdar krščena po vašem načinu; potopili so naju v Gang v imenu Brahmovem: ali ste vi povedali to grdo laž onim pošastim, ki so nas zasliševale? Kak je bil vaš namen?“

Zavrnil je to misel; govoril mi je o poštenosti in usmiljenju; odgnal je skoro za trenotek moja mnenja, zagotovil mi je, da so te pošasti dobri ljudje, božji možje, duhovni sodniki, da imajo povsod svete ogleduhe, posebno pa pri tujcih, ki prihajajo v Goo: „Ti ogleduhi,“ je pravil, „so prisegali svojim sobratom, duhovnim sodnikom, pred sliko popolnoma nagega človeka, da sva bila Amabed in jaz krščena po načinu portugalskih roparjev, da je Amabed apostat in da sem jaz apostata.“

O krepostni Shastasid! kar slišim in kar vedno in vedno vidim, to me napolnjuje z grozo od las do nohta malega prsta na nogi. „Kaj,“ rekla sem patru Fa-tutti, „vi ste eden izmed petih mož božjih, eden izmed duhovnih sodnikov?“ — „Da, moja draga Adata, da, ljubica, jaz sem eden izmed petih dominikancev, poslanih od namestnika božjega, da bi imel vrhovno oblast nad dušami in telesi.“ — „Kaj je to dominikanec, kaj je to namestnik božji?“ — „Dominikanec je duhovnik, dete svetega Dominika, inkvizitor vere; in namestnik božji je duhovnik, katerega je bog izvolil, da bi ga predstavljal, da bi dobival letnih deset milijonov rupijev, da bi pošiljal po celem svetu dominikance kot namestnike namestnika božjega.“

Upam, veliki Shastasid, da mi pojasniš to peklensko zmešnjavo, to zmes nepojmljivih nesmislov in grdobij, hinavščine in barbarstva.

Fa-tutto mi je pravil vse to s skesanim obrazom, s tonom resničnosti, da bi morda kedaj dosegel cilj nad mojo prosto in nevedočo dušo; hitro je obrnil svoje oči k nebu, pa jih je zopet vprl na mene; bile so polne nežnosti, vendar ta nežnost je vplivala, da me je po celem telesu obilil mraz od groze in strahu. Amabeda imam vedno na jeziku in na srcu: „Vrnite mi mojega dragega Amabeda!“ to je bil začetek, sreda in konec celega mojega govora.

Moja dobra Dera je prišla v tem trenotku; prinesla mi je cimetove in amomumove kapljice, zvedela je, kako more oddati kupcu Coursomu moja tri prejšnja pisma. Coursom odpotuje danes ponoči; čez nekoliko dni bo v Maduri; potožim vse velikemu Shastasidu; on bo objokoval usodo mojega moža; on mi bo nasvetoval; pramen modrosti njegove pride skozi noč k mojemu grobu.

Odgovor brakmana Shastasida na tri prejšnja pisma Adata.

Krepostna in nesrečna Adata, žena mojega dragega učenca Amabeda, Ljubica, prelival sem potoke solz nad tvojimi tremi pismi. Kateri vražji sovražnik narave iz globočin evropske tme je nahujskal pošasti, ki plenijo Indijo? Kako, nežna soproga mojega dragega učenca, ti ne vidiš, da je pater Fa-tutto lopov, v katerega mreže si padla! ne vidiš, da je on tisti, ki je dal zapreti tvojega moža v jamo, in ki je vrgel tebe samo v njo, da bi mu bila dolžna iz hvaležnosti, da te je tega zopet osvobodil! Kaj naj ne bi zahteval od tvoje hvaležnosti! Tresem se s teboj: potožim to oskrumbo človeških pravic z vsemi duhovni Brahmovimi, z vsemi omari, z vsemi radžiji, nababi, samemu velikemu vladarju Indije, visokemu Barbari, kralju kraljev, bratrancu solnca in meseca, sinu Mirsamahamedovemu, sinu Semcorovemu, sinu Abouhaidovemu, sinu Mirahovemu, sinu Timorovemu, da bi se slednjič na vseh straneh uprli lopovstvu evropskih tatov.

Kako velika grdobija! Nikdar si niso dovolili podobnih hinavskih ničemnostij duhovniki Timurovi, Čingishanovi, Aleksandrovi, Ogushanovi, Sesacovi, Bacchovi, ki so podjarmili naše svete in mirne kraje: nasprotno, Aleksander je pustil povsod večne spomine svoje plemenitosti, Bacchos je delal samo dobro; zakaj bil je ljubljenec nebes, ognjen steber je šel ponoči pred njegovo armado in podnevi oblak.* On je šel skozi Rdeče morje po suhem, on je vzkazal solncu in mesecu, da sta se vstavila toliko časa, kolikor je tega potreboval; dva pramena božjega svita sta izhajala iz njegovega čela; angelj pogina mu je stal ob strani, on pa je potreboval vselej le angelja radosti. Vaš Albuquerque

* Brezdvomno je, da so bile bajke o Bacchu zelo razširjene v Arabiji in na Grškem, davno pred tem, ko so narodi zvedeli, ali imajo Judje zgodovino ali ne. Jožef** sam pravi, da so Judje vedno skrivali svoje knjige pred sosedi. Bacchos se je častil v Egiptu, Arabiji, na Grškem davno pred tem, ko je prodrlo ime Mojzes v te pokrajine. Starodavni orficki verzi nazivajo Baccha z imenom Misa ali Mosa. Bil je vzgojen na gori Nisa, kar je gotovo gora Sinai; ubežal je čez Rdeče morje, nabral armado in šel skozi to morje po suhem. Vstavil je solnce in mesec. Njegov pes ga je spremljal na vseh njegovih potih in ime nekega hebrejskega obleganca, Caleb znači psa.

Učenjaki so se dolgo prepirali in niso še edini, ali je bil Mojzes pred Bacchom, ali Bacchos pred Mojzesom. Oba sta bila velika moža: ampak ko je Mojzes vdaril po skali s svojo palico, je napravil, da je pritekla voda; dočim je Bacchos, ko je vdaril po zemlji s svojim šopkom, povzročil, da je brizgnilo vino. Zato je tudi to, da slavijo vse godovne pesmi le Baccha, in da niso niti dve pesmi v slavo Mojzesu. Opomba Volt.

** Najbrže je to Jožef Flavij, vodja rimske utrdbe Jotapata v Judeji, ki je za cesarja Vespazijana napisal v latinskem jeziku zgodovino vpora tedanjih Judov proti Rimljanom. Opomba prev.

pa je prišel le z menihi, s potuhujenimi kupci in morivci. Pošteni Coursom mi je potrdil nesrečo Amabedovo in tvojo. Ko bi mogel pred svojo smrtjo vaju oba rešiti, ali vaju maščevati! da bi vaju večni Birma osvobodil iz rok meniha Fa-tutta! Srce moje krvavi od ran vajinih src.

NB. To pismo je Ljubica dobila že dolgo potem, ko je opustila mesto Goo.

Peto pismo.

Adatino velikemu brahmanu Shastasidu.

Kake izraze moram rabiti, da bi izrazila svojo novo nesrečo? Katera poštena beseda bo mogla povedati gnjusobo? Birma je videl zločin in ga je dopustil! Kaj se zgodi z menoj? Jama, v katero sem bila pokopana, je bila mnogo manj grozna nego moje stanje.

Danes zjutraj je vstopil pater Fa-tutto v mojo čumnato, ves dišeč od dišav, v lahki, svileni kleriki. Bila sem v postelji.

„Zmaga,“ mi je rekel, „ukaz za osvobojenje vašega moža je podpisan.“ Pri vseh teh besedah se me je cele polastil izbruh veselja; nazvala sem ga svojim rešiteljem, svojim očetom: sklonil se je k meni, objel me je. Najprvo sem mislila, da je to nedolžno laskanje, pošten dokaz njegove naklonjenosti napram meni; toda v tem trenutku je strgal mojo odejo, vrgel strani kleriko, vrgel se na me kakor kragulj na golobico, stiskal me je s težo svojega telesa, zabranil je s svojimi močnimi pazduhami vse gibljaje mojih slabih rok, vdušil je žalostni moj glas z zločinskimi poljubi, ves strasten, nezdržljiv, neizprosni . . . kak trenotek! in zakaj nisem umrla?

Dera je prišla skoro naga, da bi mi pomagala, ampak šele tedaj, ko ni bilo druge pomoči, kakor udar groma: o, Birmovi pazljivosti je to ušlo, in gnjusni Fa-tutto je oskrunil moje telo z gorko roso svojega zločina.

Ne, sama Drugha s svojimi desetimi nebeskimi ranami bi me ne mogla ubraniti tega groznega Mosasora.*

Moja draga Dera ga je vlekla z vsemi svojimi silami: toda predstavi si vrabca, ki kljuva konec peruti orlu, vzteklo zagriženemu v grlico. To je slika patra Fa-tutta, Dere in uboge Adate.

Da bi se maščeval za vsiljivost Derino, jo njo samo prijel, z eno roko jo povalil, z drugo mene odrival in naredil z njo, kakor z menoj brez usmiljenja: „Vedita, da bom vaju obe tako kaznoval, ako bodeta uporni,“ je rekel potem z visokim glasom.

* Ta Mosasor je eden izmed poveljnikov upornih angeljev, ki so se bojevali proti Večnemu, kakor pravi Autorashasta, najstarodavnejša knjiga brahmanov, in to je morda povod boja Titanov in vseh, poleg tega vzorca izmišljenih povestij.

Opomba Volt.

Ostali sva, Dera in jaz, četrte ure, ne da bi spregovorili besedico, niti da bi na sebe pogledali.

Slednjič je Dera zaklicala: „Ah! moja draga gospa, kak človek je to! ali so vsi ljudje njegovega pokoljenja tako grozoviti kakor on?“

Kar se mene tiče, sem mislila le na nesrečnega Amabeda: usmrtiti se, to bi bilo kakor njega zapustiti, zato nisem zvršila samomora.

Tega dne sem se živila samo s svojo boleščjo. Niso nam prinesli jedil ob navadni uri: Dera se je čudila temu in je tarnala.

Jesti po tem, kar nas je zadelo, se mi je zdelo zelo ostudno; vendar sva dobili pošten tek: nič ni prišlo; in po tem, ko sva bili obe iz sebe od bolesti, sva omedlovali od glada.

Slednjič, na večer, so nama prinesli sesekane golobe, kokoš, dve prepelici z eno žemljo: in k dopolnitvi bogokletstva steklenico vina brez vode. Zakaj to je največja grobost, s katero se je moglo igrati z dvema ženama v našem položaju po vsem, kar sva izkusili; ampak kaj se hoče? Pala sem na kolena: O Birma, o Višna, o Brama, vi veste, da dušo ne oskruni, kar vstopa v telo; ako ste mi dali dušo, oprostite ji, ker si ne more drugače pomagati, kakor da se moje telo ne omeji na zelenino: vem, kako strašen greh je jesti živali, toda oni so naju prisilili. Naj padejo vsi zločini na glavo patra Fa-tutta! naj se spremeni po smrti v mlado Indijko; naj se jaz spremenim v dominikanca, da bi mu povrnila vse zlo, ki mi ga je storil in naj bi bila še bolj neusmiljena proti njemu, nego je bil on proti meni! Ne pohujšaj se; odpusti, krepostni Shastasid! sedli sva k mizi: kako grenko je jesti jed, za katero si delamo očitanja!

PS. Takoj po jedi sem pisala vladarju v Goi, ki se zove corregidor (namestnik kralja): prosila sem ga za Amabedovo in svojo svobodo: potožila sem mu vse zločine patra Fa-tutta. Moja draga Dera je rekla, da mu da moje pismo s posredovanjem nekega zanesljivega alguazila inkvizitorjev, ki je hodil tupatam v obiske v mojo predsobo in ki je proti nji zelo resen. Videli bova, kaj bode iz tega drznega koraka.

Šesto pismo.

Adatino.

Ali veruješ temu, modri učitelj ljudstva? so pravičniki v Goi in don Jeronimo, namestnik kraljevi je eden izmed njih. Nesreča moja in Amabedova ga je ganila: krivica ga je razburila, nad zločinom se je zjezil. Šel je s sodnimi uradniki v ječo, v kateri smo bili zaprti. Zvedela sem, da se ta brlog imenuje palača svete inkvizicije: ampak nad tem gotovo osupneš, vstop jim ni bil dovoljen; pet pošastij s svo-

jimi suličarji je stopilo pred vrata in reklo pravičnemu: „V imenu gospoda, ne vstopiš!“ — „Vstopim v imenu kraljevem,“ je rekel namestnik kraljevi, „slučaj spada pod kraljevo oblast.“ — „Pod oblast svete cerkve,“ so odgovorile grdobe. Pravični don Jeronimo je rekel: „Moram zaslišati Amabeda, Adato, Dero in patra Fa-tutta.“ — „Preiskavati inkvizitorja, dominikanca!“ je zakričel načelnik pošastij; „to je brezbožnost, scommunicao, scommunicao.“*

Pravijo, da so to strašne besede, in da človek, na katerega merijo, umre praviloma na koncu tretjega dne.

Obe stranki sta se razvneli; malo je manjkalo, da bi si ne skočili v lase; slednjič so se obrnili na obispa goškega. Obispo** je pri teh barbarih približno to, kar si ti otrokom Brahmovim; on je oskrbnik njih vere; obleko ima vijolčasto in vijolčaste rokavice nosi.

Ta človek je odločil, da nimata prav obe stranki in da more soditi patra Fa-tutta le njih božji namestnik. Razsodil je, da bi šel k njegovi svetosti z Amabedom, z menoj in z mojo zvesto Dero.

Ne vem, kje prebiva ta namestnik, ali v sedstvu velikega lame ali v Perziji, ampak to je vse eno; vgladam Amabeda, z njim pojdem na konec sveta, v nebesa, v pekel. Pozabljam v tem trenutku na svojo ječo, na svoje preganjanje, na nasilje patra Fa-tutta, na njegove prepelice, ki sem jih reva snedla, in na njegovo vino, ki sem ga v trenutku slabosti pila.

Sedmo pismo.

Adatino.

Zopet sem ga vgladala svojega dragega moža; združili so naju; stiskala sem ga v svojem naročju; otrl je madež zločina, s katerim me je gnjusni Fa tutto oskrnil: kakor sveta voda Ganga, ki izplahuje vse madeže duše, mi je vrnil novo življenje. Sama uboga Dera je še onečaščena; tvoje molitve in tvoje prošnje pa ji vrnejo nedolžnost v vsej čistoti.

Jutri nas odpeljejo na jadernici, ki pluje v Lizabono: to je domovina smelega Albuquerqueja; tam najbrže prebiva oni namestnik božji, ki mora soditi med nami in Fa-tuttom: ako je res namestnik božji, kakor zagotavlja celi svet, potem je popolnoma gotovo, da obsodi Fa-tutta. To je sicer mala tolažba, vendar želim mnogo manj kazni temu grešniku nego sreče plemenitemu Amabedu.

Kaka je usoda slabih ljudij, teh listov, s katerimi se vetrovi poigravajo! Narodila sva se, Amabed in jaz, na Gangovih bregovih, vlečejo nas na Portugalsko; sodili naju bodo v neznanu zemlji, naju, ki sva svobodno rojena! Ali

* Prekolnem te.

** Skof.

Opomba prev.

še vgladava svojo domovino? Ali se bova mogla napatiti k tvoji sveti osebi, o čemur sva že razmišljala?

Kako je to mogoče, da morave biti, jaz in draga Dera na ravno isti ladiji, kakor pater Fa-tutto? ta misel me vznemirja. Na srečo bom imela obranibo v svojem ljubem možu! toda kaj Dera, ki nima soproga? Slednjič, podamo se v varstvo Previdnosti.

Od sedaj naprej ti bode pisal moj dragi Amabed; napiše ti dnevnik naše usode; opiše ti novo zemljo in novo nebo, katero zagledamo. Naj Brahma ohrani dolgo tvojo sivo glavo in božjo modrost, ki jo je dal v sredo tvojih možganj.

* * *

Prvo pismo.

Amabedovo Shastasidu po jetništvu.

Zopet sem torej med živimi! to sem jaz, ki ti pišem, božanski Shastasid! Vedel sem vse in ti veš vse. Ljubica ni niti najmanj oskrunjena; ne more biti: poštenje prebiva v srcu, nikjer drugje.

Ta nosorožec Fa-tutto, hinavec, trdi, da je mene z Adato krstil v Benaresu po evropskem načinu; da sem jaz *apostata* in da je Ljubica *apostata*. Prisega na tega nagega človeka, ki je tukaj naslikan skoro na vsakem zidovju, da ga po krivici dolžijo, ker pravijo, da je oskrunil mojo milo ženo in mlado Dero; Ljubica in nežna Dera pa prisegata na drugi strani, da sta bili oskrunjeni.

Evropejski razum ne more razsvetliti te teme; vsi pravijo, da more edino njih namestnik božji vedeti, ki je nezmotljiv.

Don Jeronimo, kraljevi namestnik, je rekel nam vsem, naj gremo na ladijo, da pridemo pred nenavadno bitje, ki se nikdar ne zmoti. Ta veliki sodnik barbarov ne prebiva v Lizaboni, ampak še precej daleč odtam v nekem zelo lepem mestu, ki se imenuje Rim. To ime je Indijcem popolnoma neznano. Kaka grozna pot je to! Čemu so otroci Brahmovi izpostavljeni v tem kratkem življenju?

Za tovariše na potu imamo evropske kupce, pevce, dva starejša častnika armade portugalskega kralja, ki sta si v naših krajih pridobilo mnogo denarja, duhovnika božjega namestnika in nekoliko vojakov.

Za nas je velika sreča, da smo se naučili italijansko, ta jezik govorijo ti ljudje hitro; zakaj kako bi razumeli mi portugalski? Ampak to je grozno, da smo na eni in isti ladiji s Fa-tuttom. Danes zvečer so nas pustili spati na palubi, da bi zjutraj odpluli z vzhodom solnca.

Prebivamo z ženo in Dero v čumnati, ki je šest korakov dolga in štiri široka; pravijo nam, da je to naklonjenost. Moramo se pre-

skrbeti z raznimi drobnarijami; to je neizrekljiv hrup in trušč. Trume ljudij se zbirajo in nas gledajo; Ljubica joka, Dera se trese; ne smemo izgubiti poguma. Z bogom!

Obrni svoje molitve za nas k Večnemu, ki je vstvaril nas umrjoče ravno ob sto petdeset tisoč, dvesto in petdesetemu teku solnca okoli zemlje, ali zemlje okoli solnca.

L. N. TOLSTOJ:

Suratska kavarna.

V indijskem mestu Surat je bila kavarna. In shajali so se v nji popotniki in tujci od raznih stranij in so se pomenkovali. Zašel je tja enkrat tudi učen perzijski bogoslovec. Celo življenje je premišljal o bistvu boga, ter čital in pisal o tem knjige. Dolgo je premišljal, čital in pisal o bogu; zmešal se mu je razum, vse se mu je v glavi bledlo in prišel je k temu, da je prenehal verovati v boga. Izvedel je o tem kralj, ter ga izgnal iz perzijskega kraljestva.

Tako je prevdarjal nesrečni bogoslovec o prvotnem vzroku celo življenje, da se je zmešal. Namesto, da bi bil izprevidel, da nima več razuma, je mislil, da ni višjega razuma, ki vlada svet.

Bogoslovec je imel sužnja iz Afrike, ki ga je spremljal povsod. Ko je bogoslovec šel v kavarno, je ostal zamorec na dvorišču za vratni in se je vsedel v celi vročini tam na kamen; sedel je in odganjal od sebe muhe. Bogoslovec se je vlegel v kavarni na divan, in si je naročil posodo z opijem. Ko je vse izpil, in je opij začel razgrevati njegov mozek, se je obrnil k svojemu sužnju:

„Kaj misliš ti, nizki suženj,“ je rekel, „povej, kaj misliš: ali je bog ali ga ni?“

„To se ve, da je,“ je rekel suženj in je takoj vzel izza pasa malega lesenega malika.

„To le,“ je rekel, „to le je bog, ki me varuje, odkar sem živ na svetu. Ta bog je narajen iz lesa svetega drevesa, ki se mu klanjajo vsi ljudje na naši zemlji.“

Zaslišali so ljudje pogovor med bogoslovcem in sužnjem in so se zelo začudili. Čudili so se vprašanju gospodovemu in še bolj so se čudili sužnjevem odgovoru.

Neki brahmin, ki je bil slišal sužnjeve besede, se je obrnil k njemu, ter rekel:

„Nesrečni norec! Kako si moreš misliti, da bi bil bog za pasom kakega človeka. Bog je le eden, to je — Brahma. Brahma je večji nego celi svet, kajti on je ustvaril svet. Brahma je edini, veliki bog, Bog, ki so mu postavljena svetišča na bregovih reke Gange, Bog, ki mu služijo samo njegovi duhovniki — brahmini. Samo ti duhovniki poznajo pravega boga. Mi-

nilo je že dvajset tisoč let, in naj so bili na svetu še tako veliki prevrati, ti duhovniki so ostali in ostanejo taki, kakor so bili vedno, kajti Brahma, edini pravi bog, jih varuje.“

Tako je rekel brahmin in je mislil, da je prepričal vse; toda prisotni židovski menjalec mu je oporekal:

„Nikdar ne,“ je rekel, „svetišče pravega boga ni v Indiji... Bog ne varuje kasto brahminov! Pravi bog ni bog brahminov, ampak Bog Abrahamov, Izakov in Jakobov. Bog ta varuje samo svoje izraelsko ljudstvo. Bog je od začetka sveta brez prestanka ljubil in ljubi samo naš rod. In če je zdaj naš narod razkropljen po vsej zemlji, je to le izkušnja, ampak Bog, kakor je obljubil, bo združil zopet svoj narod v Jeruzalemu, obnovil bo čudež starega veka, jeruzalemski tempelj in bo postavil Izrael kot gospodarja nad vsemi narodi.“

Tako je pravil žid in je zaplakal. Hotel je še nadaljevati, toda neki Italijan mu je segel v besedo.

„Govorite neresnico,“ je rekel židu, „vi pripisujete bogu nepravilnost. Bog ne more ljubiti en narod bolj nego druge. Nasprotno, če je bog prej varoval Izraelce, tedaj je minilo že 1800 let od onega časa, odkar se je bog nanje razjezil ter jih v znamenje svoje jeze razkropil po svetu, tako da se ta vera ne raširja, ampak le tu in tam drži. Bog ne daje prednosti nobenemu narodu, ampak vabi vse, ki se hočejo rešiti v naročje jedine svete rimsko-katoliške cerkve, izven ktere ni rešitve.“

Tako je pravil Italijan. Toda prisotni protestantski pastor je pobledel in je odgovoril katoliškemu misijonarju:

„Kako morete reči, da je rešitev mogoča samo v vaši konfesiji? Verujte, da bodo rešeni le ti, ki bodo po evangeliju služili Bogu v duhu in resnici po zakonu Jezusa Krista.“

Tedaj se je Turek, ki je služil v suratski celnici, ter je sedel in pušil tobak, z resnim obrazom obrnil k obema kristjanoma:

„Zastonj,“ je rekel, „ste tako prepričani o pravosti svoje rimske vere. Vaša vera je bila že pred šeststo leti nadomeščena s pravo Mohamedovo vero. Kakor sami vidite, se prava Mohamedova vera vedno bolj širi po Evropi, Aziji, in celo v svetem Kitaju. Sami priznavate, da so židje od boga zavrženi in kot dokaz navajate, da so židje ponižani in da se njih vera ne širi. Priznajte torej, da je Mohamedova vera prava, ker ima večino in se vedno širi. Rešeni bodo le ti, ki verujejo v poslednjega preroka božjega, v Mohameda. In to le potomci in spoznavalci Omarja, ne pa Alija, ker verniki Alija ne verujejo prav.“

Pri teh besedah je hotel perzijski bogoslovec, ki je spadal k Alijevi sekti, nekaj opomniti. Toda v kavarni je med tem nastal velik prepir med verniki raznih ver in konfesij. Bili

so tu abesinski kristjanje, indijski lamiti, izraeliti in oboževalci ognja.

Vsi so se prepirali o bistvu boga in kako se ga mora častiti. Vsak je trdil, da imajo samo v njegovem kraju pravega boga in da ga edino oni znajo prav častiti.

Vsi so se prepirali, kričali, prepričevali . . .

Le neki Kitajec, učenec Konfucijev, je sedel mirno v kotu kavarne in se ni udeležil prepira. Pil je čaj in poslušal, kaj so govorili drugi, toda sam je molčal.

Turek ga je med sporom zagledal, okrenil se je k njemu in rekel:

„Pomagaj mi, dragi Kitajec! Molčiš, dasi bi mogel reči v mojo korist. Vem, da zdaj pri vas na Kitajskem upeljujejo različne vere. Vaši kupci so mi večkrat pravili, da vaši Kitajci od vseh drugih ver smatraji mohamedansko za najboljšo, ter da jo najrajše sprejemajo. Podpiraj moje besede in povej, kaj misliš o Bogu in njegovem preroku?“

„Da, da, povej, kaj ti misliš?“ so se obrnili k njemu tudi drugi.

Kitajec, učenec Konfucijev, je zaprl oči in se je zamislil. Potem se je ozrl, oprostil je roke iz širokih rokavov svoje obleke, položil jih je na prsa in je izpregovoril s tihim, mirnim glasom.

„Meni se zdi, gospoda,“ je rekel, „da zaljubljenost v samega sebe najbolj ovira, da se ljudje ne morejo zediniti v verskih stvarih. Ako hočete poslušati, pojasnim vam to z vzgledom.

Odpeljal sem se iz Kitajskega v Surat na angleškem parniku, ki je na potovanju okoli sveta. Na poti smo pristali na vzhodnem bregu otoka Sumatra, da bi dobili vode. Opoledne smo stopili na suho in smo se vsedli na morskem bregu v senci kokosovih palm, nedaleč od vasi domorodcev. Sedelo je nas tam nekoliko oseb iz raznih krajev in dežel.

Ko smo tako sedeli, je prišel k nam slepec. Ta človek je oslepel, kakor smo pozneje izvedeli, ker je predolgo in preveč napeto gledal v solnce. Gledal je dolgo in napeto v solnce zato, ker je hotel razumeti, kaj je solnce. Hotel je to vedeti zato, da bi ovladal solnčno svetlobo.

Trdil se je dolgo, vzel je na pomoč vso vedo, hotel je ujeti nekoliko solčnih žarkov, zgostiti je in zapreti v steklenico.

Dolgo se je trudil, vedno je gledal v solnce, toda ničesar ni dosegel. Le to je dosegel, da so se mu od solnca vnele oči in je oslepel. Tu si je rekel:

„Solnčna svetloba ni tekočina, kajti ako bi to bila tekočina, bi jo bilo mogoče prelivati in valovila bi se po vetru kakor voda. Solnčna svetloba tudi ni ogenj, ta bi ugasnil v vodi. Svetloba tudi ni plin, ker jo vidimo, ni to trda

tvarina, ker je ne moremo pregibati. In ker solnčna svetloba ni niti tekočina, niti ogenj, niti plin, niti trda tvarina, zato solnčna svetloba ni nič.“

Tako je mislil in od tega trenutka je izgubil vid in um, ker je bil vedno gledal v solnce, ter o njem premišljal.

Ko pa je popolnoma oslepel, je bil tudi popolnoma prepričan, da ni solnca.

S tem slepcem je prišel tudi njegov suženj. Posadil je svojega gospoda v senco kokosov, vzel je v roke kokosov oreh, ki je ležal na tleh, in je začel iz njega delati ponočno svetilko. Naredil je vozec iz kokosovega vlakna, iztisnil je iz oreha olje v lupino in je namočil vozec. — Med tem, ko je suženj delal svetilko, je slepec vzdihnil in mu rekel:

„No, suženj moj, ali ti nisem resnico povedal, ko sem rekel, da ni solnca? Vidiš, kako je tma? Pravijo — solnce! . . . Kaj pa je solnce?“

„Jaz ne vem, kaj je solnce,“ je rekel suženj. „Meni na tem ni ležeče. Ampak tole svetlobo poznam: naredil sem si svetilko, imel bom svetlobo in tudi tebi morem z njo služiti, ter vse najdem z njo v svoji bajti.“

Suženj je vzel lupino v roke in je rekel: „To je moje solnce“ . . .

Sedel je tam tudi hromec z bergljo. Zaslišal je to, zasmejal se je in rekel slepcu:

„Ti si najbrže že od rojstva slep, da ne veš, kaj je solnce. Povem ti, kaj je: solnce je goreča kroglja, ta kroglja vzhaja vsak dan iz morja in vsak večer zahaja v gorah našega otoka. To mi vsi vidimo in tudi ti bi videl, ko bi ne bil slep.“

Ribič, ki je tudi tam sedel, ter slišal te besede, je rekel hromemu:

„To se vidi, da nisi bil nikdar dalje, nego na svojem otoku. Ko bi ne bil hrom in bi se peljal po morju, bi videl, da solnce ne zahaja v gorah našega otoka, ampak: kakor zjutraj vzhaja iz morja, tako zvečer v njem zahaja. Pripovedujem to po resnici, kajti vsak dan vidim to na lastne oči.“

Zaslišal je to Indijec.

„Čudim se,“ je rekel, „kako more razumen človek govoriti take budalosti. Ali je mogoče, da bi ognjena kroglja padla v vodo in ne ugasnila! Solnce sploh ni ognjena kroglja, ampak: solnce je božanstvo. To božanstvo se imenuje Deva. To božanstvo se vozi na vozu po nebu okoli zlate gore Speruva. — Zgodi se, da hudobne kače Pagu in Katu napadejo Devo, pičijo ga in naredi se tma. Naši duhovniki molijo, da bi se božanstvo rešilo, osvobodilo in se osvobodi. Le taki glupci, kakor vi, ki se niso peljali nikdar dalje nego na svoj otok, morejo misliti, da sveti solnce le na njihov otok.“

Izpregovoril je na to posestnik egiptovske ladje.

„Nikakor,“ je rekel, „tudi to ni res. Solnce ni božanstvo in ne hodi samo okoli Indije in njene zlate gore. Jaz sem plul mnogo po Črnem morju, ob arabskih bregovih, bil sem tudi na Madagaskarju in na Filipinskih otokih, solnce osvetluje celo zemljo, ne samo Indijo; ne hodi okoli ene gore, ampak izhaja pri japonskih otokih in zato se ti otoki imenujejo Japen, to je v njih jeziku rojstvo solnca. Zahaja pa daleč, daleč na zahodu za angleškimi otoki. Dobro vem to, ker sem sam mnogo videl in sem mnogo slišal od deda. In moj ded je plul prav do vseh koncev morja.“

Hotel je še govoriti, toda angleški mornar z naše ladje mu je segel v besedo:

„Ni dežele nad Anglijo,“ je rekel, „kjer bi boljše vedeli, kako hodi solnce. Solnce, to vemo v Angliji vsi, nikjer ne vstaja, nikjer ne zapada. Ampak hodi vedno okoli zemlje. Mi to dobro vemo, ker smo sami ravnokar obpluli zemljo in nismo nikjer zadeli na solnce. Povsod je kakor tu: zjutraj se prikaže, zvečer se skrije.“

Anglež je vzel palico, narisal je v pesku krog in začel razjagati, kakor gre solnce po nebu okoli zemlje. Toda ni znal to dobro razložiti, zato je pokazal na krmarja svoje ladje, ter rekel:

„On je bolj učen, kakor jaz, in vam zlahka vse to razloži.“

Krmar je bil zelo razumen človek in je bil molče poslušal cel razgovor, dokler ga niso vprašali. Toda zdaj, ko so se vsi obrnili k njemu, je izpregovoril:

„Vsi varate drug drugega in sami sebe. Solnce se ne vrti okoli zemlje, ampak zemlja se vrti okoli solnca, in poleg tega se vrti še sama ter obrača k solncu v teku štiriindvajset ur Japonsko, Filipine, Sumatro, kjer zdaj sedimo, Afriko, Evropo, Azijo in celo množno še drugih dežel.“

Solnce ne sveti le za jedno goro, ali za en otok, ali za eno morje, niti sploh le za zemljo, ampak za mnoge take planete, kakor je zemlja. Vse to bi vsak iz vas mogel razumeti, ko bi gledal gor na nebo in ne le sebi pod noge, ter bi ne mislil, da sveti solnce le zanj in za njegovo družino.“

Tako je rekel modri krmar, ki je bil že mnogo sveta prepotoval in se mnogo oziral po nebu.“

„Da, zmote in prepri ljudij o veri izhajajo iz tega, da so ljudje zaljubljeni sami vase,“ je nadaljeval Kitajec, učenec Konfucijev. „Kakor je to s solncem, tako je tudi z bogom. Vsak človek hoče imeti svojega posebnega boga, ali vsaj boga svoje rodne zemlje. Vsak narod hoče v svojem svetišču zapreti tega, ki ga ne more objeti cel svet. Ali je mogoče kako svetišče pri-

merjati s tem, ki ga je bog sam postavil, da bi združil v njem vse ljudi v jedno spoznanje, v eno vero?“

Vsa človeška svetišča so postavljena po vzoru tega svetišča — po vzoru sveta božjega. V vseh svetiščih so kopelji, oboki, slike, napisi, knjige zakonov, dari, svetilke, oltarji in duhovniki. Toda v čegavem svetišču je taka kopelj, kakor ocean, tak obok ko nebeški svod, take svetilke, kot je solnce, mesec, zvezde, take slike, kot so živi ljudje, ki se ljubijo in si med seboj pomagajo? Kje so napisi o božji dobrotljivosti tako razumljivi, kakor dobrote, ki jih vidimo povsod nam v srečo? Kje je knjiga zakona, tako jasna vsakemu, kakor ta, ki je napisana v človeškem srcu? Kje so dari in žrtve, ki bi bile jednake darom ljubezni, ki jih ljubeča srca prinašajo svojim bližnjim? In kje je oltar, ki bi bil enak srcu dobrega človeka, na katerem sam bog sprejema svoj dar?

Čim bolj bo človek pojmoval boga, tem boljše ga bo poznal, čim boljše ga bo poznal, tem boljše mu bo približal, posnemal bo njegovo dobroto, milosrčnost in ljubezen do ljudij.

Zato naj ta, ki vidi celo solnčno svetlobo, ki napolnjuje svet, ne obsoja in ne zaničuje praznovernega človeka, ki v svojem maliku vidi le žarek te svetlobe a nezaničuje naj niti brezverca, ki je oslepel in ne vidi svetlobe.“

Tako je rekel Kitajec, učenec Konfucijev, in vsi prisotni v kavarni so umolknili.

Niso se več prepirali o tem, čegava vera je najboljša.

MARJA MIHAJLOVNA:

Mefistofelov večer.

Mestni park se je zavijal v vedno temnejši somrak — — tanke mladike slokih dreves so se gugale leno in polagoma, kot da se zibljejo v polusanjah . . .

Ponosne eksotične cvetice so skrbljivo zapirale opojne čašice, kot da se boje strupenega žela veter-njaških metuljev . . . Vodometu se je mahoma pokvarila brizgalnica. Spehano je korakala napram železnim dvercem zala otročad s svojimi obroči in žogami poleg vitkih bonne. Čuvaj pa je stopal prikriti zadovoljnosti proti vrtni kolibi, da bi i z zvoncem zdramil zaljubljenca k odhodu.

Istočasno se je prikazala ob vhodu še ena oseba. Oblečena v temnosivo žensko opravo se ni ozirala po pisani družini krog sebe, marveč švigala z bistrim pogledom po najbližjih klopcah. Nato si je privihala gosti pajčolan in pohitela prav. naglimi stopinjami do breze, ki je rastle osamljena skoro sredi vrta; njen lub se je svetil v odsevu poulične električne svetiljke, liki beli atlas. Izza breze se je dvignila črna senca, pomikajoča se istotako urno proti nji . . .

— Angelj moj! —
 — Oprosti, ljubček! Preje nisem utegnila na nikak način, da ne zbudim nikakega suma! —
 — Pričakoval sem te nestrpnost ali... konečno se je pomirilo moje srce, dasi imava časa le par minut. —

— Nikakor, Adolf! Nocoj izpolnim tvojo vročo željo... —

— Pina! — izustil je mladi mož, kot v omotici ter ji pri tem strastno in blaženo stisnil roko. Sem od kolibe je odmeval vrtni zvonček... —

— Joj, zlatek! Si-li res toli zadovoljen? Sicer... si-li zamenjal ovratnik? —

— Ne dvomi, aii povej, povej! Kako si mi zamogla doprinesiti to sladko novost? Oj, kako sem ti hvaležen, Moja udanost ti je neizrecna, Pina! —

— Razodenem ti na cilju... —

— Ne, ne! Zdi se mi vse še neverjetno in nemogoče! Zdi se mi, da je zavito v varljive sanje vse, kar me okroža! —

— Čas je, da se zdramiš, Adolf! Ne šalim se, povedala sem ti resnico! Veš, mami sem se prav nespodobno nalagala, ampak k vsemu mi je pripomogel le slučaj! —

— O, ti babjevernica! —

— Res, le slučaj! Davi je bila pri meni Mariettina ter me vabila v gledišče. Nisem marala radi oddaljenosti, toda ona ni odnehala, češ naj prenočim pri nji. —

— In ti si obljubila? —

— Nikakor, sicer bi ti ne zamogla spolniti želje! —

— Zlatka! —

— Prijateljica se je torej oddaljila brez mojega privoljenja, toda dolgo po njenem odhodu mi je baje sam satan potisnil najmičnejšo misel v glavo! Uganil! —

— O, Pinica! Prenestrpen sem v tem hipu, da bi si ščipal možgane z razreševanjem zamotanih zagonetek. —

— Tako rad me imaš, Adolf? —

— Npopisno, ljubica! —

— Tedaj čuj! Od matere sem se jednostavno poslovila s pretvezo, da pojdem na Mefistofelov večer, ter da prenočim pri prijateljici... —

— No, in... —

— No, ne veš, kaj sledi iz tega... s teboj ostanem do jutri! —

— O, presrčkana lisičica! Ljubče... duška... kako sem srečen! Oh, naj te poljubim! —

— Bodi previden, pazi! — In pokazala mu je z glavo na čuvaja, ki je z rožljajočimi ključi stopal proti izhodu, ter pristavila: Idiva in razidiva se! Ti po jedni ulici, jaz preko druge; tamdoli ob Garibaldi-jevem spomeniku se snideva, kraj ustavljenih kočij, da odideva skupno v Hotel... Se-li mogoče bojiš, saj je vse po tvojem načrtu! —

— Drhtim od sreče, Pina sladka! Česa naj se plašim; ovratnika nimam in še brke si nataknem! —

— Potemtakem sva brez skrbi! Na svidenje, Mephisto! —

— V desetih minutah sem pri tebi, Gretka! —

— He, he! —

— Hi — hi! —

— — — — —

V hotelu „Grotta“ življenje že pojema... Sobane v pritličju so skoro izpraznjene; po nadstropjih se po debelih preprogah izprehaja sanjavi Morfej... tamdoli na koncu koridorja plapolala nagajiv plamenček za temnozelenimi stekelci. Po stanicah spavajo in počivajo tujci... —

Soba št. 13 v II. nadstropju je še razsvetljena. Mefisto razklada Gretki o svojem sijajnem kraljestvu, o lastni imovini in tajinstveno-razkošnem življenju kraj sebe... —

Pina leži na postelji z razpuščenimi kitami z najzadovoljnejšim nasmehom, da jo plitve jamice v licih činijo mikavnejšo. Adolf sedi polodet tik nje, ji poljubljuje oble rame, gladi kostanjeve lase ter ji z drhčečimi ustnami šepetaje baje o najslajšem... Njegovo vabljivo kretanje jej momentano pobarva lici, časoma izvaja duševne sopihanje; katero si ona prizadeva prikriti z zapeljivonežnim nasmehom... Sempatja ga premotriva omamljeno izpod trudnih polzaprtih vejc... sempatja si težko-sopeč prigrizuje ustnice, da bi iz njih ne izpuhtel ves oni šegetajoči ogenj... —

Naposled iztegne obe roki izpod nadležne odeje... ju ovije prestrastno okolo njegovega vratu, ter mu pošepeta s stisnjenimi zobki jedvaslišen: Da! —

Adolfa oblije temna rdečica, da poljubi Pina z divjo strastjo in ji s svojim licem poboža lepe grudi... —

V tem trenutju prišeta Morfej pred njuno izbico, da razprostre i tukaj svojo haljo — ampak še preje se skloni oprezno in prisluškuje... naposled smejoče pomaja z glavo: Ni še spehanosti v teh telesih... njuni duši ploveta v najrazposajenejšem objemu preko dehtečih rož in opojnih gardenij... Po pravici, saj sta človeka, spočeta vsled volje drugih, učlovečena s strastjo v krvi, porojena ne dabi poznala spon in ovir človeškega rodu... —

In izkušeni Morfej nadaljuje potrpežljivo svoj pot... —

*

Tihota, mir in blaženost plovejo nad hotelom „Grotta“; življenje počiva... Tema je razprostrla nad pritličjem, le po nastropjih, konci dolgih hodnikov, pojemajoče brli lučka za zelenimi stekelci. Ampak tamkajdoli po ulicah ni še utonilo življenje... Gruča za gručo ljudij hiti iz raznih gledišč. Razpravlja o predstavi: o čarobnih scenerijah, o glediški garderobi, o Faustovem nastopu, o globokem Mefistovem basu in gledališki družbi vobče. Naposled premine še to... trenutek zdrkne v večnost.

Zdajci zaropoče po kremenitem tlaku dodrajoča kočija, ki obstoji pred „Grotto“. Iz voza se izkrcata uniformirana človeka in pritisneta na zvonec vzmet.

— Je-li principal v hotelu? —

- Da, toda že spi! —
 — Zdramite ga! —
 — Ob tej uri? —
 — Nemudoma, na moje povelje! —

Vratar zatvori duri za njima pravtiho, zasuče električno zavijalko, pritisne na steni za gumb ter si pomane oči. Vrh stopnjic se prikaže soborica z zaspnimi polodprtimi očmi.

— Česa želite, Antonio? —

— Tukaj je gospod komisar, ki hoče govoriti s principalom! —

Sobarica odide molče. Policijski redar, ki je bil s komisarjem, se iz dolgočasja približa vratarju in povpraša: mnogo tujcev? —

— Hotel je malone napolnjen! —

Izza stopnic se začujejo zamolkle stopinje po preprogi.

— Moj poklon, gospod komisar, izvolite semkaj v mojo pisarno! Ampak dovolite, da ustopim prvi ter prižgem! No, sedaj sem vama na uslugo, gospoda! —

— Postrezite mi, prosim, s seznamom, da si ogledam imena vaših tujcev! —

— Evo ga, gospod komisar! —

Urednik pregleda zapisnik pozorno — — nato potegne iz žepa listnico in iz nje polo papirja. Zamišljen zmaje z glavo.

— Gospod principal! Nocoj sem preiskal že vse hotele a v nobenem nisem zasledil, kar iščem! —

— In vi mislite? —

— Da je tukaj v vašem hotelu, dasi ne najdem priimka, ki bi se strinjal z zaželjenim. —

— Torej vam je i tukaj ves trud zaman? —

— Doslej še nevem! Zasledujem namreč begunca: mlado dekle, ki je pobegnilo z ljubimcem, nekim gledališkim igralcem! —

— Aha! Kaj pa sedaj? —

— Pregledam vse sobe! —

— Ob tej pozni uri? —

— Seveda, kajti meni se mudi! —

— Hm, razumem, gospod komisar, toda vaše postopanje je pač čudna reklama mojemu hotelu. Res, neprijetno mi je, plašiti in nadlegovati potnike sredi spanja! —

— Uvažujem, gospod, ali vse je zaman! —

— Tujcev, ki so dospeli danes, sicer nisem še videl, ampak oni, ki so nastanjeni pri meni od večeraj in prej, ne sličijo ne mladim dekletom, ne gledališkim igralcem! —

— Potemtakem poizkusim najprvo pri onih, ki so dospeli danes! —

— Tedaj se potrudite za meno, gospod komisar, v drugo nadstropje šte. 13, 20. in 21. —

Lalno trkanje po vratih šte. 13. — Grobna tišina! — Zopetno trkanje . . .

— Kdo je? —

— Oprostite, gospod; jaz sem principal. —

- Pa kaj vendar hočete? —
 — Odprite, prosim! —
 — Pustite me spati! Infamna nadležnost! —
 — Ni moja krivda, gospod! Blagovolite urno odpreti! —

— Je-li požar v hotelu?

— Ne, marveč policijski komisar! —

Sledi pretrgan molk . . . Toda v izbici nastane naglo šepetanje, ječajoče vzdrhanje . . .

— Ne smeš, Adolf; gorje! —

— Moram, duška! Potrpi, vsaj se ne tiče naju!

Kaj nama more redar? —

Zopetno trkanje . . .

— Oh, Adolfček! —

— Uteši sa, Pinica! — — Takoj, gospod komisar! —

In v par sekundah je bil mladi mož oblečen. Pina pa se pokrije preko temena, ko začuje odklepanje v ključavnici.

— Česa želite od mene, gospod? —

— V imenu postave! Razodenite mi svoje ime in s kom prenočujete! —

— S soprogo sem, moje ime pa čitate lahko v hotelski knjigi! —

— Vi niste zabeležili pravega imena; legitimacijo, prosim! —

— Nimam je s seboj! —

— Vi morate tedaj nemudoma z manoj; vi in gospa soproga! —

— Ali, gospod komisar, jaz prosto ne razumem vaših zahtev! —

— Opis, ki ga nosim v žepu se docela strinja z vašo zunanostjo; vašo soprogo pa moram tudi videti! —

— Pa je ne bodele videli; gospa je v postelji! —

— V imenu postave! —

— A, kaj postava! —

— Morate; sicer, veste kaj, pokorite se; morda se res varam! —

Rekši izvleče popisano polo in zroč pozorno v Adolfov, od električnega žara razsvetljeni, obraz prečita: Brinetka; srednje, vitke rasti; dvajset let, pepelnata obleka . . .

— Se-li ujema, gospod Contradi? —

— Razen letnice vse, žalibog, ampak . . . —

— Velite gospe soprogi, naj se pripravi; kočija je na ulici. Oba morata takoj na redarstvo! —

— Čemu vendar, iz kakega vzroka? —

— V uradu izvete vse natančneje! Za sedaj pa vam jaz iz človekoljubja povem le sledeče: Iščem dvajsetletno gospico, ki je pobegla iz domače hiše z gledališkim igralcem. —

— A tako, hvala! Tedaj odideya brez skrbi; itak se povrneva kmalu zopet semkaj. Dovolite, da se odpraviva! —

In vrata so zopet zaklenjena; v notrini pa nastane pritajen šepet, vzdih, jok in prošnje . . .

— Potolaži se, dušica! Saj se povrneva takoj kaj nama more redarstvo? Predstavim te za svojo ljubo ženko! —

— Možek moj; težke slutnje napolnjujejo moje srce! —

— Umiri se, golobičica! —

* * *

Sobana v uradu je bila opremljena s priprostim pohištvom in razsvetljena s samo enim plinovim plamenčkom, da so se zdeli obrazi bledejši in upadli. V sobi so sedeli za svojimi pisalniki trije policijski uradniki, ko je stopila vanjo poznana nam četvorica.

— Odgovarjajte precizno in resnično, ker si s tem olajšate svoj položaj v vsakem oziru!

— Prosim! —

— Vi ste glediščni igralec Contradi, ki je pobegnul s gospico Lucillo Fiamma! —

— Neresnica! —

— Torej je vaš naslov pravi, katerega ste zabeležili v hotelu? —

— Ne! —

— A, vendar ne! Nekaj tedaj vendarle prikrivate! —

— Res je, gospod, ali tega vam ne morem razodeti . . . ne, pod nikakimi pogoji! —

— Tedaj sta aretirana! —

— Oh, Bože! Gospod, imejte usmiljenje z menoj, saj ste lahko uverjeni, da imam jaz več, nego dvajset let — zaihti naša znanka.

— O tem nisem popolnoma prepričan, gospa! Čemu solze, čemu prošnje? Udajte se! Z resnico si brezdvomno le olajšata svoje in naše zadeve! —

— Gospod uradnik! Najina resnica ne sme na dan! — povzame Adolf, ozrši se nezaupno po okolo stoječih.

— Stvar mi postaja zanimivejša; zdi se mi, da se ne varam, ako mislim, da sem na pravej sledi. —

— Nikar gospod! Po nedolžnem sva prišla v to neljubo zagato! . . . —

— Na svetu je vse mogoče ali casu substrato, dokler mi ne razodeneta svoje lepe ali nemile resnice, ostaneta pod mojim varstvom, v chambre garnie tega poslopja. —

— Gospod, ne bodite toli kruti! — zaprosi Pina.

— Ne smete naju aretirati, ker bi se izcimil iz tega škandal za celo mesto! — pristavi Adolf.

— Oho! Kdo pa sta; v kakšni zvezi ste z ugledom našega mesta; govorita! —

— Prizanesite nama! —

— Se-li morda bojita svadbe! —

— Uganili ste, gospod! —

— Nihče ne izve o vašej izjavi. Diskretnost uradnih tajnosti bodi vam zajamčena! —

— Oprostite, gospod! Ste se izšolali na gimnaziji? —

— Čudno vprašanje, ampak nocoj ne pazim na to. — Torej ne samo gimnazijo, ampak tudi vseučilišče sem videl od znotraj. —

— Tako, hvala! — odvrne Adolf. — Razodenam v jeziku, ki ga z menoj razumete. Aut vincere, aut mori! —

— Razumejo morda tudi gospodje, toda . . . bodi v božjem imenu! —

— Ne, Adolf! —

— Sem namreč pleno titulo — pastor fidus animarum fidelium, pro tempore pastor loci; notetur nomen A. N. Evo moje legitimacije! Osvobodite naju, prosim! —

Uradniki se začudeno izpogledajo.

— Aha, zato golobrad, ko gledališki igralec . . . izborni! Sedaj seveda umem vajino vznemirjenost, zapopadem vse . . . Ha, ha! duhovnik ste tedaj, ki se je le iz affaire de coeur, d'amour nastanil v hotelu „Grotta“. Jutri zjutraj pa bodete à la bonne heure v cerkvi sv. J. zapeli 98. psalm. — Pikantno! Brez strahu . . . sl.čne reči usahnejo tu med temi stenami. Hi, hi! Kakor pravim: brez skrbi! Sedaj pa še vi aux armes, gospa! Ste gotovo soproga odsotnega kapitana, je-li? —

— Ne! —

— Ne? Vaš naslov torej! —

— Prihranite mi sramotno opravljanje nad samo seboj, prosim vas, rotim vas, gospod! —

— Ne bojte se; nihče ne izve o tem! —

— Ah, bojim se vendarle . . . oh, mama bi mi umrla žalosti! —

— Pa mi ni smo tako trdosrčni, gospa mama ne izve. —

— Ali če izve . . . če izve nekdo . . . izgubim oh, Adolf! —

— Uteši se, Pina, gospod ne prelomi svoje obljube! —

— Tudi tisti „nekdo“ ne izve, ako me svarite pred njim — torej vendarle soprog? —

— Ne . . . ampak . . . šolska oblast! —

— Tedaj učiteljica? Govorite, gospica! —

— Da, učiteljica P. S. —

— He, he! O, ti nesrečni celibat, kako te zafrukuje antropopathia . . . Osvobojena ste! Niti kazenske globe za napačne naslove ne dobita; plačam jaz; kajti dogodbica je res charmant. —

— Toda, gospod uradnik. —

— Ne bojta se! Quod non est in actis, non est in mundo! —

Zopet je obtičala kočija pred „Grotto“. Iztopil je Amorjev parček in dočim sta uniformirana človeka ob vratih 20., sta se Pina S. in Adolf N. zaklepala v svojo spalnico . . .

— Ti še vedno trepečeš, srček! Čemu? Itak nihče ne izve; policija ne prelomi obljube že iz načela . . . —

— O, pa drugi uradniki povedo vsaj v svojih družinah. —

— Bah! — Jutri že pozabijo, ko na nočne sanje! —

— In vendarle se bojim, tako zelo bojim; le pomisli, če izve mama, če izve šolski asesor . . . —

— Nihče ne izve! —

— O, ko bi bilo tako! Ampak veš! Preje, ko sva se vozila na komisarijat, sem se zaobljubila, da pojdem v samostan, ako mi ta večer ni v očividno pogubo! — Kaj hočem med svetom, ko se s teboj nesmem pokazati v javnosti . . . —

— V samostansko celico? In tedaj usahne najina lepa ljubezen, Pinček? —

— Moja ljubezen do tebe je večna, Adolf! —

— Hvala ti, ampak da nama samostansko obzidje ne bode v oviro, zato poskrbim jaz. Saj te tako ljubim, ljubim, Pina sladka! —

Bojazen je polagoma izginjala iz njegovih udov; koprnenje in nestrpnost sta si ga zopet osvojili. In poljuboval je Pina strastno in poljubovaje jo, jej pomagal slačiti se . . . Nato jo je, ko otroka, položil v postelj, pa . . . legel k njej . . .

— Ti ostaneš le moja, je-li, Pina? —

— Samo tvoja! —

Zunaj preko hodnika, pred njuno spalnico so odmevale zamolke stopinje. Adolf in Pina pa sta se v istem hipu, ko iz prezira do javnosti, ko iz kljubovanja do nepovabljenega slučaja, tesnejše objela, gorkejšje poljubovala . . .

— Ljubica! —

— Dragec! —

— Samo moja? —

— Samo tvoja! —

— Ne pozabiš nikoli več name, na nocojšno noč? —

— Nikoli! V večnem spominu mi ostane Mefistofelov večer, ko sta se vprvo združili najini gorki objemi! —

— Pa, živel Mefisto! —

*

Urno, ko po Mefistovem povelju potekajo leta . . . ampak Pina je izpolnila dano obetanje, saj ni nihče izvedel o Mefistofelovem večeru. V tretje je zamenjala svoje ime in . . . danes se nazivlje predstojnica Saveria . . .

Le kadar dospe v samostan visok cerkven do-
stojanstvenik . . . začuje zopet dobredejni besedici:
Pina sladka . . .

Zahtevajte „Svobodno Misel“ po kavarnah, gostilnah, brivnicah in vseh javnih lokalit! Kdor razširja naš list, dela s tem najboljšo propagando za protiklerikalno delo.

Ne puščajte ležati prečitanih števil „Svobodne Misli“ v kotu, ampak dajte je brati prijateljem in sosedom, kajti vsaka posamezna številka ima veliko vrednost za protiklerikalno propagando.

„Svobodna Misel“ naj torej kroži od rok do rok!

Živali in ljudje.

Med dvema rekama je bila velikanska stepa, kjer bi se mogle pasti neštnevilne črede živine.

In pognala sta dva naroda na njo svojo drobnico, da bi se tam popasla.

Komaj pa sta se zagledala, oborožila sta se hitro in duhovniki obeh narodov so molili, da bi njih rod zmagal.

Bitka je bila huda in bojišče je bilo pokrito z mrtvimi in ranjenimi.

In nenadna kuga je pogubila ostale vojščake!

Ostali sta torej na tej stepi oni dve čredi teh pobitih narodov.

In mirno sta se pasli, druga drugi ni bila nevoščljiva s hrane, zakaj bilo jo je dosti.

Obe čredi sta se združili v eno samo.

Čez nekoliko let se je tako pomnožila, da ji stepa ni več zadostovala.

Tu so odšle nekatere živali v drugo pokrajino, kjer so zopet našle hrano.

In zgodilo se je to brez boja in prepira.

L. N. TOLSTOJ:

Znamenje rasti je trpljenje. Brez trpljenja ne more preiti življenje iz ene forme v drugo. Ne more, ker le trpljenje provzroča rast. Ko bi ne bilo trpljenja, bi človek ne poznal svojih mej, ne poznal bi sebe.

*

Ako živiš z ljudmi, ne pozabi na to, kar si spoznal v samotni, in v samotni premišljaj o tem, kar si videl med ljudmi.

*

Razumen človek ne more biti hudoben. Dober človek je vedno razumen. Pomnoži svojo dobrohotnost s tem, da vadiš razum in razum pokrepčaj s tem, da se vadiš v ljubezni.

*

Ako nam pravičnost ne pokaže vselej, kaj imamo delati, pokaže nam gotovo vselej, kaj ne smemo delati, ali kaj moramo prestatati delati.

*

Kristjanski svet je prišel v živinsko, zverinsko življenje, iz katerega, kakor se zdi, ni izhoda. Tega težkega položaja se moremo rešiti le na en način: Obnoviti to, kar je bilo zatemnjeno s temo, da v besedi in delu slavimo ljubezen.

*

DEMONAL:

Edina sreča je v tem: ničesar se bati, nič ne upati.

*

Prihod božjega kraljestva to je večje in širše prepričanje, da je sedanji red življenja nesramen in nepriroden, vodi k izpremembi starega in k tvorbi novega.

L. N. TOLSTOJ:

Molitev je ujasnenje in utrjenje našega razmerja do boga.

WISLICENUS:

Ne v sv. pismu, ampak v razvoju človeškega duha je razodejte božje.

Kakor je iz psevdovede alkimije nastala veda kemija, kakor je iz psevdovede astrologije nastala astronomija, tako mora s časom nastati iz teologije, psevdovede, resna veda, ki bo uničila stare predhodke ter pokazala človeštvu svet večnosti v pravi luči.

RAZNO

V Ratajih na Moravskem je padel neki pestunji otrok v jezero. Dete bi bilo gotovo utonilo, da ni skočilo za njim neko pogumno dekle, ki je šlo ravno mimo, in je tako rešilo otroka gotove smrti. Ko so dete prinesli domov, je otrokov oče mesto zahvale odpravil rešiteljico z besedami, da ni bilo treba skakati v vodo, ker bi otrok itak ne bil utonil, ker je imel na vratu blagoslovljeno svetinco. Razumno dekle mu je odgovorilo: „Cemu mi to pravite, jaz od vas ničesar ne zahtevam, ampak otrok bi bil utonil z vsemi svetincami vred.“ Ob istem času je pisal tudi v „Slovincu“ neki popotnik z Notranjskega, da so gotovo otroci v sprednjem vagonu obvarovali popotnike večje nesreče pri železniški nezgodi med Sv. Petrom in Slavino. Kako otročji so ljudje. Zakaj niso otroci obvarovali Mesine? Zakaj jih toliko potone, zgori etc.? Zakaj je bilo 17 mrtvih lansko leto v oni cerkvi, kjer je bila ravno maša za otroke?

Znani vodja češke moderne duhovščine Dlouhý-Pokorný, ki se je kot duhovnik oženil in se dolgo bojeval proti celibatu, je bil konečno primoran priti do prepričanja, da katoliška cerkev ne pozna nikakih reform, zato je tudi izstopil iz cerkve. V zadnjem času se je v Pragi vršila pred sodiščem razprava o veljavnosti njegovega zakona. Sodišče je priznalo, da je zakon njegov popolnoma veljaven vkljub temu, da ga avstr. zakonik in sv. kat. cerkev ne priznavata. Češka sodišča so imela priliko že parkrat pečati se s duhovniškimi zakoni in jih, kar je prav, dosledno odobre.

Kdo si „hujše“ izmišljuje? Duhovnik: Darwinisti so hoteli ponižati dostojnost človeka tako globoko, da so govorili, da izhaja iz opice. Mi, duhovniki, pa pravimo nasprotno, da izhaja iz ... blata.

Italijanski pregovori. Kdor zagleda Rim, zgubi vero. — Vera se dela v Rimu, a veruje se drugod.

Cesar Jožef II. je rekel francoskemu ministru: „Nimam rad ljudij, katerih naloga je skrbeti za *nadzemeljski* blagor, ki pa se trudijo urejevati naše stvari *tega sveta*.“

Kdor mene zataji pred ljudmi... Pri potresu v Santiago je bežalo po ulici nekoliko prestrašenih duhovnikov. V tem jih je vstavilo nekaj vernikov, ki so prosili za odvezo grehov v slučaju grozeče

smrti. „Nismo duhovniki,“ so odgovorili sluge božji, da bi mogli bežati naprej, „*smo statisti mestnega gledališča*“.

Duhovniki in alkohol. Na protialkoholnem shodu v Shipley na Angleškem je omenil govornik Rigg, da ima najmanj 1700 duhovnikov glavni del svojega imetja naložen v podjetjih pivovarniških in v podjetjih žganih pijač. Našega denarja bi bilo to 48 milijonov kron! „Yorkshire Daily Observer.“

Najslabša. Baron Hauser pripoveduje v svojem „Potovanju po Italiji“, da je slišal v Neapolju sledeči pogovor: „Kako se počuti vaše dete?“ — „Vedno ima vročico.“ — „Morate dati v dar svečo sveti Jederti.“ — „Ni pomagalo.“ — „V kateri kapeli ste bili?“ — „V Toledski ulici.“ — „Oh, uboga žena! Ona sveta Jedert je najslabša v celem Neapolju! Od nje človek ničesar ne dobi. Pojdite torej na Karmeliški trg in videli bode, da ima ta sveta Jedert mnogo več sočutja z revnimi ljudmi...“

Otrok povedal resnico. Otrok: „Mama, mene boli želodec.“ — Mati: „To je zato, ker do sedaj še nisi zajuterkovala. Ko boš kaj imela v želodcu, ti bo bolje.“ — Popoludne je prišel obiskat rodbino tamošnji župnik in je med pogovorom omenil, da ga boli glava že od zjutraj. In šestletna hčerka je vedela takoj za pomoč: „To je za to, gospod župnik, ker imate do sedaj glavo prazno; ko bode kaj imeli v nji, vam bo bolje.“

Pri vojaškem naboru nista hotela priseči g. Al. Hetzl, redaktor N. Jihočeskega delnika v Plznuju, in g. J. Doubrava v Prostejovu. Obema občanoma brez konfesije se je prisezna formula po § 100. bramb. zakona samo prebrala in nista imela prav nobenih neprijetnosti. V. M.

Laiška šola na Francoskem in zločini. Vedno se napada moralo laiških šol, da jasno s statistiko dokažemo vspehe svobodne šole, evo številke v letnem premeru zločincev pod 16. letom: Od l. 1881 (začetek šolske reforme) do l. 1886 je bil letni premer 32. Od l. 1886—1890 je padl na 31, 1890—95 isto število, od l. 1895—1900 padlo na 26, od 1901 do 1905 na 20. Še večji upadek je videti pri manjših zločinih, kjer je prejšnji letni premer 200 padel v obdobju 1901—1905 na 94. V. M.

Poljubljanje roke duhovnom. „Journal de Charleroi“ poroča, da je bil v Meksiku podan na pismo prošnjo zdravstvene komisije predlog postave, po kateri naj bi bil kaznovan z denarno globo ali za zaporom duhovnik, ki bi si dal poljubiti roko, oziroma oni, ki bi jo poljubil. Dalje prepoveduje predlog poljubljanje podob in svetinj v cerkvah. Sodi se, da napravi postava mnogo krika, toda da bo vendar sklenjena.

Zanamci čez kakih par sto let si ne bodo mogli kaj, da ne bi naše sedanje „moderno“ življenje opisavali takole: V 20. stoletju, proti koncu barbarske dobe, je v mestu — recimo Ljubljana — poslopje, v katerem je danes nastanjeno gledališče, ali bolnišnica, ali skladišče, še služilo za takozvane verske obrede. Takratni barbari — a šteli so se že za civilizirane ljudi! — so namreč še verovali v nekega boga, v neko nadnaravno „bitje“, katero so smatrali za svojega stvarnika (!), in tega boga so se silno bali. Zidali so mu posebna poslopja, ktera so imenovali cerkve; v teh poslopih, ki so bila podobna današnjim gledališčem — kakor vidimo na slikah — le da so bila polna lesenih, kamnitih in kovinskih kipov — malikov — so se zbirali ljudje tedanje dobe in prosili svojega nevidnega boga vseh mogočih in nemogočih stvari. Vzgajali so tudi posebne ljudi, katerim so rekli duhovniki; in ti duhovniki so pravili ljudem, da občujejo z bogom. Na mestu, kjer stoji danes dom za onemogle delavce, je bila nekdanj fabrika za take duhovnike ali takozvani lemenat.

Stare knjige nam pripovedujejo, da so takratni ljudje imeli že kulturo, — a čudna je bila ta kultura. Poleg šol za neumnost in prazne vraže — kot je gori omenjena cerkev — so imeli tudi šole za profesionalne moralce (vojašnica); šole za zločince (jetnišnica); javni trg za spolno občežanje (hiša prostitucije) in zavode za neke čudne vrste samce in samice, kateri so navidezno javno prezirali naradni zakon zblizevanja spolov, a na skrivnem so se družili spolno kolikor so mogli (moški in ženski samostani). Toda ne smemo se čuditi sanjam in napačnemu življenju naših prednikov. V svojem razvoju je človeška družba takrat ravno prehajala iz otroka na mladeniča. Mišljenje takratnih ljudi je bilo še otroško; ljubili so igračke in mistične stvari. Ker niso imeli popolnega in splošnega znanstva, imeli so vero v mite. Naši dedje v 20. stoletju so bili še domišljivi otroci.

V nekem ameriškem dnevniku sem videl Kristovo sliko: tolst, gladko obrit moški obraz — pravi tip brezskrbnega „high class“ Amerikanca. Gladko obrit moški obraz, to je pač okus ameriškega slikarja. Drugod navadno slikajo Krista z brkami in brado. Hudo je res slikarju, če se mora zadovoljiti samo z okusom — domišljijo — originala nikjer...

Dragoceno priznanje. Pater Alfons Corman odgovarjač Vanderveldu, ki ga je vprašal o koristi učenja svetega pisma med zamorci, je dejal, da *sveto pismensko pripovedovanje odgovarja čudnemu mišljenskemu razpoloženju primitivnega človeka.*

Jugoslovanski krematorij v Ljubljani. Kakor je našim čitateljem že iz več mest našega lista znano, se namerava ustanoviti v Ljubljani Krematorij. Sprva bode to le društvo prijateljev vpepeljevanja, ki bo pospeševalo inceneriranje (inkremiranje, vpepeljevanje) svojih članov v tujini. Pozneje bo pa pripadla društvu naloga postaviti lasten krematorij za jugoslovanske dežele v beli Ljubljani. Ker je sedaj vpepeljevanje mrličev tako aktualno vprašanje pri vseh modernih narodih in državah, *mora priti prej ali slej tudi pri nas do kakega „modus“.* Ker pri ostalih naših sodržavljanih podobna društva že dolgo let obstojajo, je pač zadnji čas, da tudi mi Slovenci stopimo na pozorišče.

Vse one, ki se zanimajo za Krematorij in ki bi bili eventuelno voljni pristopiti društvu kot člani, naj blagovoltijo oporočiti svoj naslov uredništvu „Svobodne Misli“.

Krematorij v Gradcu. V seji mestnega sveta 12. t. m. se je poročalo tudi o prizadevanju vpepeljevalnega društva „Flamme“ glede stavbe vpepeljišča. Po izvajanju mestnega svetnika g. Habischa je bil sprejet sledeči njegov predlog:

„Mestni svet Graški sklene principijelno, da ima biti že podarjeni svet za zidavo krematorija društvu „Flamme“ vedno na razpolago, vpepeljišče pa naj si postavi društvo na svoje stroške. Mestnemu svetu se poveri, da se glede izvršitve tega sklepa sporazume z društvom „Flamme“.

Ali bo našlo vpepeljevalno gibanje tudi pri nas toliko zanimanja, da bi bil t mestni svet ljubljanski voljan podpirati našo akcijo in nam iti vsaj na podoben način na roko kot graški mest. svet, ondotremu društvu? *Sicer pa na delo za Jugoslovanski krematorij v Ljubljani!*

„Die Flamme“ se imenuje avstrijsko nemško društvo za vpepeljevanje mrtvih. Društven sedež je na Duvaju (VII/2 Liebensterngasse 12a), ter ima 9 podružnic: Bodenbach, Brüx, Gablonz, Gradec (Stajersko), Linec, Reichenberg, Solnograd, Toplice (Teplitz-Schönau) in Delavska podružnica na Dunaju. Vseh članov skupaj je 2.153. Glasilo centralnega društva je mesečnik „Phoenix“.

Nekoliko statistike. Med 257 vpepeljenci štutgartskega krematorija leta 1907—08 je bilo 23 družvenikov. Po poklicu je bilo: 64 industrijcev, 63 delavcev, 40 zasebnikov, 32 uradnikov, 30 akademično izobraženih, 9 oficirjev, 8 rokodelcev, 8 otrok in 3 učenci. Po veri je bilo 224 protestantov, 23 rimskih katoličanov, 3 dissidenti, 2 reformirana, 1 nem. katolik, 4 judje. Po starosti je bilo 60—70 let 55; 50—60 let 50; 30—40 let 42; 40—50 let 39; 70—80 let 29; 20—30 let 14 itd. Društvo v Štutgartu je imelo 851 članov, podružnica Göppingen pa 700.

Škof Jeglič je nameraval iti v Ameriko beračit. Odloučen nastop ameriške slov. duhovščine proti temu njegovemu koraku pa ga je vstrašil in bo ostal doma. Vsled svoje fanatične gorečnosti je Jeglič tako gospodaril s škofijskim imetjem, da je pod kurateleto.

Na brezstidna preganjanja učiteljev od strani klerikalcev naj bi slov. napredna javnost odgovorila predvsem na ta način, da bi posamezniki plačevali duhovnikom za razne obrede le tistih par krajcarjev, ki jih določa zakon o šolnini. Razširi naj se med ljudmi brošura: „Štolnina“, ki jo je svoj čas izdala slov. soc. dem. stranka ter naj se napredne ljudi ponovno in ponovno opazarja, da naj ne plačajo niti vinarja več duhovnikom kot pa to, kar določa zakon. Duhovnika pa, ki bi računali več, naj se ednostavno toži. To bo najbolj občuten vdarec za črno gardo, ki ne zasluži nikakega pardoniranja več od poštenih ljudi.

V naši zalogi imamo edino brošuro „Krst sv. Vladimira“ in pa „Trubarja“, ki staneta vsaka 50 v. na kar somišljenike opozarjamo, da pridno segajo po njih.

Upravništvo. Kdor spremeni bivališče naj to oznani in zajedno z novim naslovom pošlje tudi še starega. — Naslove in imena naj se piše razločno. — Kdor lista ne dobi, naj takoj reklamira. — Tisti, ki so naročili znake, jih dobe v najkrajši dobi.

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“; pridobivajte novih naročnikov; pošiljate nam naslove tistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

Razširjajte edino protikatoliško in protiklerikalno poljudno pisano revijo „Svobodna Misel“!

„SVOBODNA MISEL“

izhaja vsak mesec

in stane za Avstro-Ogrsko:

na leto K 3—

polletno K 1:50

izven monarhije:

na leto K 4—

Na željo se „SVOBODNA MISEL“ pošilja tudi v zaprtem pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarji dobe znaten popust.

Izdaja konsorcij „Svobodna Misel“. — Redaktor L. Lotrič. — Tisk. Dyk a Ryba, Praga-Vršovice.